

Adventističko teološko visoko učilište

Maruševac

ZNAČENJE ISUSOVOG ODGOVORA NA PITANJE SADUKEJA: „O
VASKRSENJU DAKLE, KOGA ĆE OD NJIH BITI ŽENA“

Disertacija

Prezentovana u cilju delimičnog zadovoljenja zahteva programa

Magistar teoloških studija

Igor Bosnić

Septembar, 2021. godine

SADRŽAJ

Poglavlje	
I. UVOD	3
Problem rada	3
Namjera rada	4
Doprinos rada	4
Metodologija rada	4
Ograničenja rada	5
II. KO SU BILI SADUKEJI	6
III. ISTORIJSKI PREGLED TUMAČENJA TEKSTOVA IZ SINOPTIČKIH JEVANĐELJA O BRAKU NAKON VASKRSENJA.....	13
Tumačenja crkvenih otaca	13
Nekoliko tumačenja iz vremena Reformacije.....	18
Teološki pogledi savremenih neadventističkih tumača	19
Adventistički pogledi na Isusov odgovor Sadukejima u vezi braka na nebu	28
IV. PORIJEKLO I SVRHA BRAKA I LJUDSKE SEKSUALNOSTI	33
Svrha stvaranja bračne zajednice između muškarca i žene.....	34
Po obličju Božjem.....	37
Jednakost muškarca i žene	41
Čovjekova seksualnost.....	43
Sposobnost rađanja kao poseban blagoslov	46
V. ANALIZA TEKSTOVA MATEJA 22, 23-32, MARKA 12, 18-27 I LUKE 20, 27-38.....	48
Svrha pitanja koje su postavili Sadukeji	50
Izbor primjera sa sedmoricom braće.....	52
Varate se, ne znajući Pisma ni sile Božje.....	53
Bog nije Bog mrtvih nego živih, jer su Njemu svi živi.....	55
Sinovi ovoga svijeta i sinovi svjetla.....	56
Djeca ovoga svijeta žene se i udaju	58
Neće se ženiti ni udavati nego su kao anđeli Božji na nebu	59
VI. ZAKLJUČAK	62
BIBLIOGRAFIJA	68

GLAVA I

UVOD

Isusove riječi zapisane u sinoptičkim jevanđeljima (Mat 22:30; Marko 12:25; Luka 20:34-36), izgovorene kao odgovor na pitanje Sadukeja čija će nakon vaskrsenja biti žena koja se udavala za sedmoricu braće, podstakle su opsežne spekulacije o njihovom značenju i smislu. To su riječi da se oni koji vaskrsnu neće ženiti ni udavati već će biti kao anđeli na nebu.¹ Biblija svjedoči o božanskom visokom bračnom idealu, upoređujući čak ovu veoma intimnu i ličnu zajednicu između muškarca i žene sa odnosom između hrišćana i hrišćanske crkve sa Bogom.² Ovaj edemski ideal najintimnijeg ljudskog odnosa takođe je zaštićen uputstvima koje su u Novom Zavjetu dali Isus i apostoli. U svom nastojanju da potvrdi striktna pravila za razvod (Matej 19:4-6; Marko 10:6-9), Isus ukazuje upravo na stvaranje, na raj, naglašavajući da je Edemski ideal i dalje važan i zahtijevajući da se i dalje poštuje. Upravo je Bog taj koji i dalje brine o braku i dobrobiti oba bračna druga, želeći da vidi ispunjenje Njegovih ideala o intimnoj zajednici između muškarca i žene. Međutim, preovladavajuća tumačenja Isusovih riječi u odgovoru datom Sadukejima ukazuju da će ovom idealu ipak doći kraj. Vaskrsenjem mrtvih započeće nova era, era bez braka i intimnih odnosa. Zbog toga mnogi hrišćani u srećnim brakovima osjećaju se razočarani kada čuju da će nakon vaskrsenja biti razdvojeni od svog najvoljenijeg bračnog druga jer ne

¹ Matej 22, 30; Marko 12, 25; Luka 20, 35

² Rene Gehring, "They Will Be Like Angels." Paradise Without Marriage? In Journal of the Adventist Theological Society, 27/1-2 (2016), str. 55.

žele da njihova Bogom dana bračna zajednica završi njihovom smrću.³ Neki od njih su čak u privatnim razgovorima priznali da se mole Bogu da im dozvoli da se svojim bračnim drugom na novoj Zemlji budu bar prve komšije, ako je to najveća blizina koju će moći da imaju.

Sa druge strane, upoređenjem onoga što je o ovom događaju zapisano u Jevanđeljima i mnogobrojnih tumačenja, primjećuju se određena razmišljanja i zaključci koji ne djeluju biblijski opravdano. Zbog toga ćemo pokušati da kroz svoju analizu teksta i pregled tumačenja dođemo do adekvatnih tumačenja.

Problem rada

Kao što smo rekli, i tradicionalna ali i savremena naučna istraživanja o ovim biblijskim stihovima obično vode zaključku da će doći do promjene u vezi sa brakom, seksualnošću i rađanjem, odnosno da će sve to biti ukinuto nakon vaskrsenja. Razlog za to pronalazi se u Isusovim riječima da se vaskrsli više neće ženiti ni udavati jer više ne mogu umrijeti, na osnovu čega mnogi autori zaključuju da je brak stvoren zbog potrebe da se nadomjesti problem smrti, odnosno zbog rađanja djece, jer se time obezbjeđuje nastavak postojanja ljudske vrste koja bi nestala zbog umiranja, ukoliko nema rađanja djece. Međutim, postavlja se pitanje, zbog čega bi Isus povezao svrhu postojanja bračne zajednice sa problemom umiranja kao posljedice grijeha, ako znamo da je brak stvoren za savršenog čovjeka, prije pada u grijeh? Da li su Isusove riječi zaista ispravno shvaćene? Kako razumjeti riječi da se sinovi ovoga svijeta žene i udaju a koji se udostoje dobiti vaskrsenje iz mrtvih, neće se ženiti ni udavati nego su kao anđeli Božji na nebesima? Ko su sinovi ovoga svijeta i šta to znači biti kao anđeo Božji na nebesima?

³ Robert H. Stein, Luke, vol. 24, The New American Commentary (Nashville: Broadman & Holman Publishers, 1992), str. 501.

Namjera rada

Namjera ovog rada je da istraži ove tekstove u Sinoptičkim Jevanđeljima, pozadinu vezanu za nevjerovanje Sadukeja u vaskrsenje kao i svrhu postojanja bračne zajednice i da ukaže da Isus u svom odgovoru Sadukejima nije imao za cilj da govori o novoj, drugačijoj nebeskoj realnosti po pitanju braka, već da odgovori na nevjerovanje Sadukeja u vaskrsenje i ukaže da će čovjekovo trajno postojanje biti obezbjeđeno kroz vaskrsenje vjernih a ne kroz ženidbu i udaju, odnosno kroz rađanje nasljednika kao način da se prevaziđe problem smrti.

Doprinos rada

Doprinos ovoga rada je u razjašnjavanju nedoumica koje bude dosadašnja tumačenja teksta, kao i pronalaženju adekvatnog, biblijski utemeljenog tumačenja koje će pružiti ispravno razumijevanje Isusovih riječi i otklanjanje postojećih nejasnoća u razumijevanju teksta.

Metodologija rada

Ovaj rad biće organizovan u 6 glava. Prva glava biće opšti uvod u rad. U drugoj glavi razmotrićemo poznate činjenice o Sadukejima i njihovom vjerovanju koje su važne za razumijevanje ove teme. U trećoj glavi napravićemo istorijski pregled tumačenja spornih tekstova o Isusovom razgovoru sa Sadukejima. U četvrtoj glavi istražićemo porijeklo i svrhu braka na temelju biblijskih tekstova. U petoj glavi analiziraćemo tekstove iz Sinoptičkih Jevanđelja koji govore o Isusovom razgovoru sa Sadukejima na osnovu pitanja čija će biti žena koja je bila udata za više muškaraca (Matej 22: 23-32; Marko 12:18-27 i Luka 20: 27-38). U posljednjoj, šestoj glavi daćemo zaključak ovog rada.

Ograničenja rada

Imajući u vidu postojanje diskusije o tome koji djelovi teksta mogu da se pripišu istorijskom Isusu a koji ne, ovaj rad se neće baviti analizom takvih tvrdnji već polazi od stava da su Jevanđelja, kao dio Pisma, u potpunosti nadahnuta i predstavljaju Riječ Božju i autoritativni izvor otkrivenja o Bogu.

GLAVA II

KO SU BILI SADUKEJI?

Da bismo ispravno shvatili Isusov odgovor na pitanje Sadukeja u vezi sa brakom nakon vaskrsenja, važno je da razumijemo ko su bili Sadukeji kao i šta su vjerovali.

Sadukeji su bili jevrejska grupa u periodu Drugog Hrama o kojem je naše znanje oskudno i zamagljeno. Porijeklo imena Sadukeji ne može biti određeno sa potpunom sigurnošću jer postoji nekoliko mogućnosti a nijedna ne daje potpuno zadovoljavajući odgovor. Prva je da ova grupacija izvodi svoje ime iz riječi cedek (צֶדֶק), pravednost i cadik (צַדִּיק), pravedni. Druga mogućnost je da je ime izvedeno iz imena Sadok.⁴ Treća ponuđena mogućnost je da su pod Hazmonejcima članovi Jevrejskog Sinedriona ponekad nazivani σύνδικοι (riječ je korišćena u Atini u četvrtom vijeku prije Hrista a takođe je korišćena u rimsko i vizantijsko vrijeme), i da je ime Sadukeji izvedeno iz aramejske transliteracije ove riječi.⁵

Prema Jevrejskoj Enciklopediji, ime Sadukeji (jevrejski סַדּוּקִיִּים,⁶ grčki Σαδδουκαῖος), pripada sekti koja je zastupala poglede i prakse Zakona i interese Hrama i sveštenstva koji su bili u direktnoj suprotnosti sa onima koje su imali Fariseji. Ime Sadukej kao pridjev označava pristalice sinova Sadokovih, nasljednika

⁴ Sanders, E. P.: Judaism. Practice and belief 63 BCE - 66 CE (London: SCM Press, 1992), str. 25.

⁵ C. E. B Cranfield. The Gospel according to Saint Mark. An introduction and commentary (Cambridge: Cambridge University Press, 1979), str. 373.

⁶ John Nolland, Luke 18:35–24:53, vol. 35C, Word Biblical Commentary (Dallas: Word, Incorporated, 1993), str. 964.

Sadoka (jevrejski צדוק), sveštenike koji su, prateći svoj pedigre unazad do Sadoka, prvosveštenika iz vremena Davida i Solomona (1. Carevima 1,34.35 i 1. Dnevnika 29,2), formirali hramsku hijerarhiju sve do vremena Ben Siraha. Sadokovi nasljednici postali su ovlašćeni prvosveštenski red u vrijeme nakon izlaska iz vavilonskog ropstva (Jezekilj 40,46; 43,19). Ime Sadukeji vremenom se primjenjivalo na sve aristokratske krugove povezane bračnim i drugim vezama sa visokim sveštenstvom, jer su se samo najviše plemićke porodice bračnim vezama povezivale sa sveštenicima koji služe u Hramu u Jerusalimu.⁷ Bili su konzervativna, aristokratska stranka visokih sveštenika, svjetovnog uma i spremni na saradnju sa Rimljanima, što im je omogućilo da zadrže svoje privilegovane pozicije. Njihovi sveštenici činili su većinu od sedamdeset jednog člana jevrejskog Sinedriona, vrhovnog suda u Jerusalimu i tradicionalno je jedan od njihovih članova zauzimao poziciju prvosveštenika,⁸ a većina Sadukeja bili su bogati pripadnici višeg staleža.⁹ Pored Sadukeja, u Sinedrionu su se nalazili i Fariseji,¹⁰ što se jasno vidi i iz teksta Djela apostolskih 23,1-6. Većina sveštenika i Levita nije pripadala nijednoj grupaciji. Dijelili su vjerovanja sa svojim sunarodnicima i slijedili posebna Mojsijeva uputstva koja su se odnosila na sveštenike.¹¹

Nijedan od sadukejskih spisa nije preživio, tako da su informacije o njima fragmentarne i ono što danas znamo o njima zapisano je u talmudskoj literaturi, kod

⁷ Jewish Encyclopedia, „Sadducees“. Dostupno na: <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/12989-sadducees>

⁸ Djela 5,17

⁹ Philip Graham Ryken, Luke, ed. Richard D. Phillips, Philip Graham Ryken, and Daniel M. Doriani, vol. 1 & 2, Reformed Expository Commentary (Phillipsburg, NJ: P&R Publishing, 2009). Exported from Logos Bible Software, 12:51 PM July 2, 2021.

¹⁰ Emil Schurer, The History of the Jewish People In The Age Of Jesus Christ (175 B.C.-A.D. 135), Volume II (Edinburgh: T. & T. Clark LTD, 1979), str. 213.

¹¹ E. P. Sanders, The Historical Figure of Jesus (London: Allen Lane, 1993), 55.

Josifa Flavija i u Novom zavjetu.¹² Patriotski nastrojeni i pobožni ljudi su im bili protivnici.

Često se iznosi stav da su Sadukeji prihvatili kao nadahnuto isključivo Mojsijevo Petoknjižje,¹³ ali ne iznose se nikakvi čvrsti dokazi za to, tako da je ovakav stav teško prihvatljiv. Na osnovu Septuaginte imamo dokaze da je prije novozavjetnih vremena kanon Starog Zavjeta praktično zaokružen, tako da nema posebnog razloga zbog kojeg bi bilo koja od značajnih Jevrejskih grupacija odbila da prihvati njegov veći dio.¹⁴

Sadukeji su u suštini bili elitisti koji su željeli da zadrže sveštenečki red u svojim rukama, a takođe su bili liberalni u svojoj želji da prihvate helenizam u svojim životima, za razliku od Fariseja koji su mu se protivili. Fokus Sadukejskog života bili su rituali povezani sa Hramom; odbacivali su ideju usmenog zakona i insistirali na doslovnom tumačenju pisanog Zakona. Nisu vjerovali u život poslije smrti jer nije spomenut u Petoknjižju (bar ne direktno). Nestali su oko 70. godine nove ere, nakon razorenja drugog hrama.¹⁵

Josif Flavije ističe u svom djelu „Judejske starine“ da su u to vrijeme postojale tri sekte među Jevrejima, koje su imale različita mišljenja povodom ljudskih postupanja; jedna je nazivana sektom Fariseja, druga sektom Sadukeja, a treća je bila sekta Esena. Što se tiče fariseja, oni su, po Flaviju, vjerovali da su neki postupci, ali ne svi, djelo sudbine, a da se drugi nalaze u našoj moći, i da su povezani sa sudbinom

¹² Jewish Encyclopedia, „Sadducees“. Dostupno na: <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/12989-sadducees>

¹³ Douglas Mangum, ed., Lexham Context Commentary: New Testament, Lexham Context Commentary (Bellingham, WA: Lexham Press, 2020). Exported from Logos Bible Software, 12:42 PM July 2, 2021. Robert N. Wilkin, ed., The Grace New Testament Commentary (Denton, TX: Grace Evangelical Society, 2010). Exported from Logos Bible Software, 12:49 PM July 2, 2021.

¹⁴ Leon Morris, Luke: An Introduction and Commentary, Tyndale New Testament Commentaries (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1988), 316

¹⁵ Ancient Jewish History: Pharisees, Sadducees & Essenes. Dostupno na: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/pharisees-sadducees-and-essenes>

ali ne i njome prouzrokovani. Sekta esena je tvrdila da sudbina upravlja svim stvarima, i da ljude ništa ne snalazi što nije sudbinom unaprijed određeno. Kada govorimo o sadukejima, prema Flaviju, oni su odbacivali sudbinu tvrdeći da ona ne postoji i da događaji u ljudskom životu ne zavise od nje, već su vjerovali da svi naši postupci počivaju u našoj moći odlučivanja, te da smo mi sami uzroci onoga što je dobro, a ono što je zlo trpimo iz naše vlastite gluposti.¹⁶ U svom djelu „Judejski ratovi“, Flavije ističe da su Sadukeji smatrali da se Bog ne bavi onim što mi radimo ili ne radimo a što je zlo već je izbor da li ćemo činiti dobro ili zlo u našim rukama i da svako može činiti kako mu se sviđa.¹⁷

Crkveni otac iz druge polovine 2. i prve polovine 3. vijeka Hipolit Rimski, ističe da Sadukeji odbacuju sudbinu, smatraju da Bog ne čini ništa što je zlo niti koristi providenje u vezi sa zemaljskim stvarima a da izbor između dobra i zla leži u ljudskim rukama. Pored toga oni odbacuju vaskrsenje tijela i život duše nakon smrti a dušu smatraju samo pukom vitalnošću. Vaskrsenje se po njima ostvaruje isključivo time što zatvaramo svoje oči nakon što ostavimo svoju djecu na Zemlji,¹⁸ a nakon smrti čovjek neće patiti zbog ničega dobrog niti zlog jer će nestati i tijela i duše a čovjek će preći u nepostojanje. Prema Hipolitu, sadukejska sekta je imala posebno uporište u regionu oko Samarije. Pridržavali su se običaja Zakona, govoreći da čovjek koji želi da živi u skladu sa Zakonom, treba da se ponaša moralno i ostavi djecu iza sebe za Zemlji. Nisu posvećivali pažnju prorocima niti drugim mudrim ljudima, osim Mojsijevom zakonu, za koji, međutim, nisu davali nikakva tumačenja.¹⁹

¹⁶ Flavius Josephus, *Antiquities of the Jews*. Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/files/2848/2848-h/2848-h.htm>

¹⁷ Flavius Josephus, *The Wars of the Jews or History of the Destruction of Jerusalem*. Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/files/2850/2850-h/2850-h.htm>

¹⁸ Ovaj detalj posebno je važan za ovo istraživanje.

¹⁹ Hippolytus, *Refutation of All Heresies (Book IX)*. Dostupno na: <https://www.newadvent.org/fathers/050109.htm>

Jevrejska enciklopedija, između ostalog, na sledeći način sumira ono što je poznato o Sadukejima:²⁰

1. Predstavljaju plemstvo, moć i bogatstvo. Njihov interes usmjeren je ka političkom životu gdje su vodili glavnu riječ. Nijesu dijelili mesijanske nade sa Farisejima već su ljudsku sudbinu uzeli u svoje ruke, boreći se i pregovarajući sa neznabožackim narodima onako kako su oni smatrali da je najbolje, dok su kao svoj cilj imali ovozemaljsko bogatstvo i svjetovan uspjeh.
2. Kao logičnu posljedicu prethodnog, nisu prihvatili učenje o vaskrsenju, a odbacili su i učenje o besmrtnosti duše.
3. Uvažavali su kao obavezne samo one propise koji su se nalazili u pisanoj riječi a nisu uvažavali one koji nisu zapisani u zakonu Mojsijevom a koje su Fariseji prihvatili kao nešto što je proizašlo iz običaja otačkih.
4. Prema Djelima 23,8, odbacili su postojanje anđela i demoni.
5. Na području krivičnog zakonodavstva bili su tako rigorozni da je dan kada su njihovi propisi odbačeni od strane farisejskog Sinedriona pod Salomom Aleksandrom, slavljen kao praznik. Insistirali su na doslovom sprovođenju zakona osvete: „Oko za oko, zub za zub.“
6. Protivili su se farisejskom uvjeravanju da svici starozavjetnih Svetih spisa imaju kao i bilo koje sveto posuđe, moć da označe nečistim ruke koje su ih dotakle.
7. U datiranju svih civilnih dokumenata koristili su frazu „nakon prvosveštenika Najvišega“ i protivili su se formuli koju su uveli Fariseji u dokumentima za razvode, „prema zakonu Mojsija i Izraela.“

²⁰ Jewish Encyclopedia, „Sadducees“. Dostupno na: <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/12989-sadducees>

Uprkos tvrdnji koju vidimo u vezi Sadukeja, da su odbacivali usmenu tradiciju i tvrdo se držali pisanog zakona, postoje i svjedočanstva da su u određenim situacijama stvari bile upravo obrnute: da su Fariseji bili ti koji su se strogo držali onoga što je zapisano, a da su Sadukeji, iz nepoznatog razloga, insistirali na nečem potpuno drugačijem od pisanog zakona. O jednom od takvih slučajeva, koji se tiče načina na koji prvosveštenik treba da uđe u Svetinju nad svetinjama na Dan očišćenja, govori Jakov Lauterbach. Sadukeji su tvrdili da prinošenje kâda treba da počne tako što će prvosveštenik već u Svetinji, prije ulaska u Svetinju nad Svetinjama, staviti kâd u kadionicu i kada se iz nje počne dizati dim, unijeti kadionicu sa kâdom u Svetinju nad Svetinjama. Fariseji su sa druge strane insistirali da se kâd ne treba staviti u kadionicu van Svetinje nad Svetinjama, već da prvosveštenik treba da uđe u Svetinju nad Svetinjama noseći u desnoj ruci kadionicu sa užarenim ugljekljem a u drugoj kašiku punu kâda u drugoj ruci. Tek kada bi ušao iza zavjese, stavio bi kâd u kadionicu na užareno ugljeklje i tako ga prinio tamo. Biblijsko pravilo u 3. Mojsijevoj 16, 12.13 propisuje sledeće:

„I neka uzme kadionicu punu žeravice s oltara, koji je pred Gospodom, i pune pregršti kada mirisnoga istucanoga, i neka unese za zavjes. I neka metne kad na oganj pred Gospodom, da dim od kada zakloni zaklopac koji je na svjedočanstvu; tako neće poginuti.“

Iz teksta se jasno vidi da su Fariseji bili u pravu kada su insistirali da se kâd i kadionica unesu odvojeno i onda se kâd stavi u kadionicu na užareno ugljeklje.²¹ Takođe je evidentno da razlike u pristupu između ove dvije grupacije u ovom specifičnom slučaju ne proizilaze kao rezultat iz njihovih dobro poznatih različitih metoda tumačenja Zakona, gdje su Sadukeji insistirali na striktno doslovnom

²¹ Jacob Z. Lauterbach, A Significant Controversy Between the Sadducees and the Pharisees, Hebrew Union College Annual, Vol. 4 (1927), str. 173.

tumačenju Zakona, dok su Fariseji podržavali slobodnije tumačenje. U ovom slučaju su očigledno zamijenili pozicije.²²

Sadukeji su očigledno bili ljudi zemaljski orijentisani, koji teže obezbjeđenju privilegija i dobrih pozicija i uticaja u društvu, smatrajući da čovjek svoje trajanje obezbjeđuje kroz rađanja djece, odnosno ostavljanje nasljednika. U Novom Zavjetu spominju se u negativnom kontekstu, kao jeretici (Djela 5,17) koji ne vjeruju u vaskrsenje, anđele i duha (Djela 23,8), i koji, kao i Fariseji, izazivaju i provociraju Isusa (Matej 16,1; Marko 12, 18; Matej 22, 23). Njihov razgovor sa Isusom na temu leviratskog braka podstakao je teologe na određene zaključke u vezi prirode anđela i uslova života nakon vaskrsenja i biće predmet istraživanja ovog rada. Da bismo ovu temu ispravno razumjeli, potrebno je da u sledećem poglavlju damo ukratko pregled različitih pogleda kroz istoriju u vezi sa izvještajem Jevandelja o tome.

²² Ibid, 174.

GLAVA III

ISTORIJSKI PREGLED TUMAČENJA TEKSTOVA IZ SINOPTIČKIH JEVANĐELJA O BRAKU NAKON VASKRSENJA

Tumačenja crkvenih otaca

Sadukejsko pitanje postavljeno Isusu u vezi sa temom vaskrsenja i braka nakon vaskrsenja (o čemu govore Matej 22, 23-32, Marko 12, 18-27, Luka 20, 27-38), sasvim razumljivo privlačilo je pažnju crkvenih teologa od ranih vremena, kao što privlači pažnju i danas. Pitanja o vaskrsenju, braku nakon vaskrsenja, odnosu ovozemaljskog i nebeskog, razlici između tjelesnog i duhovnog i uslovima života nakon vaskrsenja, postavljana su i na njih davani odgovori. Jefrem Sirin, sirijski đakon i hrišćanski teolog iz 4. vijeka nove ere ukazuje da su Sadukeje smatrali pravednicima zbog toga što su govorili da oni Bogu ne služe zbog nagrade. Nisu vjerovali u vaskrsenje, navodi on, i to je smatrano pozitivnim jer bi vaskrsenje u stvari bilo nagrada za vjernost a oni žele da služe Bogu bez nagrade.²³ Iz Avgustinovog komentara na sadukejsko pitanje koji iznosi u svojoj propovjedi broj 362, možemo zaključiti da po njegovom mišljenju postoji problem u tome što su Sadukeji stvari sagledavali isuviše tjelesno. On smatra da će na onom svijetu život biti sasvim drugačije nego ovdje, jer tijelo i krv ovoga svijeta neće naslijediti onaj svijet i stvari će tamo biti sasvim različite u odnosu na ovaj svijet. Avgustin ukazuje da će brak na nebu biti potpuno nepotreban jer je u stvari njegova svrha u rađanju, odnosno

²³ Ephrem the Syrian, Commentary on Tatian's Diatessaron 16.22. Arthur A. Just, ed., Luke, Ancient Christian Commentary on Scripture (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2005). Exported from Logos Bible Software, 12:46 PM July 2, 2021.

ispunjavanju praznine koja nastaje odlaskom jedne generacije, tj. njenom smrću. Da nema braka, odnosno rađanja djece, smrt bi izbrisala čovjeka na Zemlji. Međutim, nakon vaskrsenja, na nebu, takve potrebe neće biti jer više neće biti smrti i vaskrsli će biti kao anđeli Božji. Avgustin ukazuje da je Isus eliminisao pretpostavke Jevreja i opovrgao primjedbe Sadukeja jer su Jevreji zaista vjerovali da će mrtvi ponovo ustati, ali su imali grube, tjelesne predstave o stanju čovjeka nakon vaskrsenja. Upravo smo, kaže on, od Gospoda čuli da ćemo ustati ponovo u život anđela a On je svojim vaskrsenjem nama pokazao u kakvoj specifičnoj formi ćemo ponovo ustati.²⁴

Kiril Aleksandrijski, ranohrišćanski vizantijski teolog i aleksandrijski arhiepiskop iz druge polovine četvrtog i prve polovine petog vijeka nove ere, parafrazira Isusov odgovor Sadukejima na sledeći način:

„Djeca ovoga svijeta koja žive svjetovne, tjelesne živote, pune tjelesne požude žene se i udaju zbog rađanja djece. Oni koji su održali častan izabran život, pun sve izvrsnosti i koji su smatrani vrijednim dostizanja slavnog i čudesnog vaskrsenja, sigurno će biti podignuti daleko iznad života koji ljudi vode na ovom svijetu. Živjeće onako kako je prikladno za svece koji su već odvedeni blizu Boga. Oni su jednaki sa anđelima. Pošto je tjelesna požuda uzeta od njih i u njima nije ostalo nimalo prostora za tjelesna uživanja, oni liče na svete anđele, ispunjavajući duhovnu a ne materijalnu službu pogodnu za svete duhove. Oni su u isto vrijeme dostojni slave kakvu uživaju anđeli.“²⁵

Iz njegovih riječi jasno se uočava stav da je smisao braka u rađanju djece, očigledno zbog problema smrti kojim se na taj način obezbjeđuje održavanje čovječanstva i nadoknađivanje gubitka ljudi zbog smrti, kao i povezivanje intimnih odnosa sa požudom, odnosno grješnom ljudskom prirodom, što će sve postati

²⁴ Augustine, Sermon 362.18, Arthur A. Just, ed., Luke, Ancient Christian Commentary on Scripture (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2005). Exported from Logos Bible Software, 12:46 PM July 2, 2021.

²⁵ Cyril of Alexandria, Commentary on Luke, Homily 136.31, Arthur A. Just, ed., Luke, Ancient Christian Commentary on Scripture (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2005). Exported from Logos Bible Software, 12:46 PM July 2, 2021.

nepotrebno i biće uklonjeno u svijetu koji dolazi nakon vaskrsenja. Ženidba i udaja je za one koji žive tjelesne živote pune požude i žele djecu.

Klement Aleksandrijski, hrišćanski teolog i filozof iz druge polovine drugog i prve polovine trećeg vijeka nove ere, naglašava da Gospod ne odbacuje brak već čisti očekivanja u vezi fizičke želje poslije vaskrsenja. Riječi „djeca ovoga doba“ nisu izrečene kao kontrast prema djeci nekog drugog doba. To je kao da kažete „oni su rođeni u ovoj generaciji,“ i djeca su po sili rođenja, jer bez procesa rođenja niko neće doći u ovaj život. Ovaj proces rađanja je uravnotežen procesom propadanja i više nije dostupan osobi koja je jednom bila odsječena od ovadašnjeg života.²⁶

Crkveni otac Kiprijan, biskup Kartage iz trećeg vijeka nove ere, ukazuje da djevičanstvo na ovoj Zemlji daje predukus slave nakon vaskrsenja²⁷ i poziva djevice da istraju u onome što su počele da budu, kao i da ustraju u onome što će tek biti, jer ih čeka slavna nagrada za vrlinu i čistoću. „Tebi ću,“ rekao je Gospod, „mnoge muke zadati kad zatrudniš, s mukama ćeš djecu rađati, i volja će tvoja stajati pod vlašću muža tvog, i on će ti biti gospodar.“²⁸ One su, kaže Kiprijan, oslobođene ove rečenice i ne treba da se plaše žalosti i uzdisanja, niti da imaju strah od rođenja djece, niti će im muž biti gospodar. Njihov gospodar je Hristos, nalik na čovjeka i umjesto čovjeka. S obzirom da, po Gospodnjim riječima, djeca ovoga svijeta rađaju i rađaju se, oni koji će se naći dostojni onoga svijeta i vaskrsenja iz mrtvih neće se ženiti niti udavati jer neće više umrijeti i jednaki su anđelima Božjim jer su djeca vaskrsenja. Ono što će vaskrsli tek biti na onome svijetu, djevice su na ovome svijetu već počele

²⁶ Clement of Alexandria, *Stromateis* 3.87.2–3.32, Arthur A. Just, ed., *Luke, Ancient Christian Commentary on Scripture* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2005). Exported from Logos Bible Software, 12:46 PM July 2, 2021.

²⁷ Cyprian, *The Dress of Virgins*, Arthur A. Just, ed., *Luke, Ancient Christian Commentary on Scripture* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2005). Exported from Logos Bible Software, 12:46 PM July 2, 2021.

²⁸ 1. Mojsijeva 3,16 (Daničić Karadžić).

da budu i već imaju na ovome svijetu slavu vaskrsenja. Dok ostaju čedne i djevice, jednake su anđelima Božjim, kaže Kiprijan.

Justin Mučenik, ranohrišćanski apologeta i filozof iz drugog vijeka, u svom djelu „O vaskrsenju,“ između ostalog evaluira argumente onih koji govore da neće biti vaskrsenja tijela. Oni kao razlog navode da je nemoguće ono što je pokvareno vratiti na staro, a imajući u vidu da je tijelo puno slabosti i uzrok naših grijehova, ako ono ustane ustaće i naše slabosti sa njim. Pritom, ako se tijelo vaskrsne mora biti vaskrsnuto cijelo, ili će biti nesavršeno. Međutim, kako će imati sve djelove ako Isus kaže da na nebu neće biti ženidbe ni udaje? Oni takođe, kaže Justin, navode da anđeli nemaju meso, niti jedu, niti imaju seksualne odnose; stoga neće biti vaskrsenja tijela. Njegova argumentacija nasuprot njihovoj ide u smjeru dokazivanja da tijelo, iako vaskrsne sa svim svojim udovima i funkcijama, ne mora da koristi sve što posjeduje. On ukazuje da je funkcija materice da zatrudni a pripadnika muškog roda da uzrokuje trudnoću. Međutim, iako je ovim udovima suđeno da obavljaju takve funkcije, nije neophodno da ih uvijek obavljaju (budući da vidimo mnoge žene koje ne zatrudne, kao one koje su nerotkinje, iako imaju materice), tako da trudnoća nije neposredna i neophodna posljedica materice, a čak i oni koji nisu jalovi uzdržavaju se od polnih odnosa. Neki su device od početka, a drugi od određenog vremena. Prema Justinu, vidimo kako se i muškarci drže djevstvenicima, neki od početka, a neki od određenog vremena, tako da na taj način odbacuje brak koji je kroz požudu obezakonjen. Takođe otkrivamo, kaže Justin, da neke niže životinje, iako posjeduju materice, ne mogu da zatrudne, poput mazge; a muške mazge ne rađaju svoju vrstu. Tako, i u slučaju muškaraca i iracionalnih životinja možemo vidjeti da je seksualni odnos ukinut, i to prije dolaska budućeg svijeta. I naš Gospod Isus, kaže on, rođen je od djevice, da bi pokazao da je stvaranje čovjeka moguće Bogu bez ljudskog učešća. Kada se rodio u

tijelu, kao čovjek, podložio se drugim tjelesnim uslovima – hrani, piću i odjeći a jedini uslov kojem se nije podložio je uslov ispunjenja seksualne funkcije, jer u pogledu telesnih želja, neke je prihvatio kao neophodne, dok se drugima, koje su bile nepotrebne, nije potčinio. Jer ako bi se tijelo lišilo hrane, pića i odjeće, ono bi bilo uništeno; ali lišeno želje, tijelo ne trpi nikakvu štetu. U isto vrijeme Isus je, kaže Justin, prorekao da bi u budućem svijetu trebalo prekinuti seksualne odnose jer, kako kaže, djeca ovog svijeta se žene i udaju, ali djeca svijeta koji dolazi neće se ženiti niti udavati, već će biti kao anđeli na nebu. Zato, ne treba onda da se čude oni koji ne vjeruju ako se u budućem svijetu uklone ona djela naših tjelesnih udova koja su čak i u ovom sadašnjem životu ukinuta.²⁹

Tertulijan, crkveni otac iz drugog i trećeg vijeka, u svom pismu ženi, u kojem govori o svom odlasku sa ovoga svijeta ukazujući da, kao što ostavljamo oporuke u vezi sa svjetovnim stvarima, potrebno je razmišljati o nasljedstvu u božanskim i nebeskim stvarima i u izvjesnom smislu zavještati nasljeđe koje će se primiti prije nego što se vječno nasljedstvo podijeli, iz besmrtnih dobara. On je poziva da se, nakon njihovog odlaska odrekne braka, jer hrišćanima nakon njihovog odlaska iz svijeta, na dan vaskrsenja, ne obećava se obnova braka, jer će biti u stanju i svetosti anđela. Zbog toga, nikakva briga koja proizlazi iz tjelesne ljubomore, na dan vaskrsenja, čak ni u slučaju one koju su izabrali da bude predstavljena kao uzastopno vjenčana sa sedmoricom braće, neće nauditi bilo kome od njenih toliko muževa; niti je bilo koji (muž) čeka da je dovede u zabunu. Tog dana neće biti obnavljanja sladostrasne sramote među nama, kaže Tertulijan. Nema takvih neozbiljnosti, nema takvih nečistoća, koje Bog obećava Svojim (slugama).³⁰ U svom djelu „O vaskrsenju

²⁹ Justin Martyr, On the Resurrection. Dostupno na: <https://www.newadvent.org/fathers/0131.htm>

³⁰ Tertulian, To His Wife. Dostupno na: <https://www.newadvent.org/fathers/0404.htm>

tijela,“ Tertulijan ukazuje da Gospod, time što je poricao da će se muškarci ženiti, nije tvrdio da neće biti vaskrsenja. Oni koje je Gospod nazvao djecom vaskrsenja u izvjesnom smislu će vaskrsenjem da se rode i nakon toga se više neće vjenčavati, već su u svom vaskrslom životu jednaki anđelima; ne mogu se vjenčavati jer ne mogu da umru, već su predodređeni da pređu u anđeosko stanje oblačeći odjeću nepropadljivosti.³¹

Jovan Zlatousti, poznati propovjednik, javni govornik i patrijarh Konstantinopolja iz 4. vijeka nove ere, u svom pismu mladoj udovici, ukazuje da oni koji su pogođeni tugom ne bi trebalo da provode čitavo vrijeme u tuzi i suzama, već treba da, uzdržavajući se od tugovanja i jadikovanja, teže da postignu standard vrline i sa onima koji su preminuli mogu nastaniti isto prebivalište i biti sjedinjeni s njima opet kroz vječnost, ne u ovoj bračnoj zajednici, već u drugoj daleko boljoj. Jer ovo je samo tjelesna vrsta odnosa, ali tada će doći do sjedinjenja duše sa savršenijom dušom, i daleko draže i daleko plemenitije vrste.³²

Nekoliko tumačenja iz vremena Reformacije

U svom komentaru na harmoniju Jevanđelja po Mateju, Marku i Luki, u vezi sa tekstom u Mateju 22,30, da se o vaskrsenju neće ženiti ni udavati, nego su kao anđeli Božji na nebu, Žan Kalvin smatra da Isus ne misli da će djeca Božija u svakom pogledu biti poput anđela, već samo u mjeri u kojoj će biti oslobođeni svake slabosti sadašnjeg života; potvrđujući tako da više neće biti izloženi željama za krhkim i pogibeljnim životom. On ističe da Luka jasnije izražava prirodu sličnosti, da oni više ne mogu umirati, pa stoga neće biti širenja njihove vrste, kao na zemlji. Dalje, Kalvin

³¹ Tertulian, On the Resurrection of the Flesh. Dostupno na: <https://www.newadvent.org/fathers/0316.htm>

³² St. John Chrysostom, Letter to a Young Widow. Dostupno na: <https://www.newadvent.org/fathers/1904.htm>

postavlja pitanje zašto Gospod kaže da će tada biti Božja djeca, jer će biti djeca vaskrsenja; budući da Bog dodeljuje ovu čast onima koji mu vjeruju iako su zarobljeni u krhkom zatvoru tijela i kako bismo mi bili nasljednici vječnog života prije smrti, osim ako nas Bog već nije priznao kao djecu? Na to pitanje on odgovara da, s obzirom da smo vjerom ugrađeni u tijelo Hristovo, Bog nas je usvojio kao svoju djecu, a ovom usvajanju je Duh svjedok, pečat, ozbiljnost i zalog, tako da sa ovim uvjerenjem možemo slobodno zavapiti, Ava, Oče, (Rim. 8:15; Gal. 4: 6.) Sada iako znamo da smo deca Božija, ipak se još ne pojavljuje ono što ćemo biti, sve dok se ne preobrazimo u njegovu slavu kada ćemo ga vidjeti takvog kakav jeste (1. Jovanova 3: 2).³³

Erazmo, u svojim Parafrazama ističe razliku između Sadukeja i Fariseja i predstavlja njihovo pitanje, smatrajući ga apsurdnim. Onda sumira Isusovu poziciju zapažajući da u ovom dobu ljudi umiru i rađaju se, a brak nije stvar sreće već potrebe. Za njega, sreća je rezervisana za one koji će dobiti presudu da su dostojni da učestvuju u dobu koje dolazi, dobu iz kojeg će smrt biti isključena i u kojem će brak biti smatran nepotrebnim.³⁴

Teološki pogledi savremenih neadventističkih tumača

Savremeni teološki komentatori generalno, tumačenjem idu u istom smjeru. Da bismo razumjeli njihovu perspektivu, napravićemo kraći pregled tumačenja koja prevladavaju kod savremenih teologa i komentatora, s ciljem da steknemo uvid u njihovo razumijevanje spornog teksta Jevanđelja.

³³ John Calvin and William Pringle, *Commentary on a Harmony of the Evangelists Matthew, Mark, and Luke* (Bellingham, WA: Logos Bible Software, 2010). Exported from Logos Bible Software, 12:49 PM July 2, 2021.

³⁴ François Bovon, *Luke 3: A Commentary on the Gospel of Luke 19:28–24:53*, ed. Helmut Koester, trans. James Crouch, *Hermeneia—A Critical and Historical Commentary on the Bible* (Minneapolis, MN: Fortress Press, 2012). Exported from Logos Bible Software, 12:48 PM July 2, 2021.

Stein, u komentaru Lukinog Jevanđelja, ukazuje da je primjer koji je iskorišćen da se Isusu postavi pitanje od strane Sadukeja pažljivo osmišljen, znajući da ni Fariseji ni Isus ne bi odgovorili da će žena nakon vaskrsenja pripadati svoj sedmorici muževa. Čitav događaj imao je za cilj da priču o vaskrsenju prikaže kao potpuno nelogičnu.³⁵ Ipak, Isus ne daje osnovu za vjerovanje da će situacija i uslovi u ovom dobu nastaviti da upravljaju onim dobom koje dolazi nakon vaskrsenja. S obzirom da više neće biti smrti, nestaće i potrebe za rađanjem djece u braku a s tim će nestati i potreba za brakom. Pošto se Bog u 2. Mojsijevoj predstavlja kao Bog Avramov, Isakov i Jakovljevi, time se ukazuje da oni moraju biti živi jer mrtvi ljudi nemaju Boga već samo živi. Stein ukazuje da iz pitanja koje su Sadukeji postavili Isusu proizilaze dva važna pitanja. Prvo pitanje je u kom smislu su Avram, Isak i Jakov živi? Da li su njihove duše žive i oni su sa Bogom ili to znači da oni sada nisu živi nego će biti od dana vaskrsenja i da li je zbog Božijeg zavjeta sa patrijarsima vaskrsenje neophodno? Po Steinu, Sadukejski napad na vaskrsenje je opšti napad na život poslije smrti jer oni ne negiraju samo vaskrsenje već i život poslije smrti, zaključujući da su i Luka i Isus vjerovali u život poslije smrti.³⁶

Drugo pitanje uključuje praktičnu zabrinutost ljudi koji su srećni u braku i koji ne žele da njihova Bogom dana bračna zajednica jednostavno nestane sa smrću. S obzirom da brak važi „dok nas smrt ne rastavi,“ da li će intimnost, ljubav, zajedništvo i partnerstvo među bračnim drugovima hrišćanima prestati prilikom smrti, pita Stein, i ukazuje da Novi Zavjet ne daje potpun odgovor na ovo pitanje. Doba koje dolazi obezbjeđiće potrebu za ljubavlju, zajedništvom i sve ono što je potrebno za radost i blagoslovenost i vjernima ništa neće nedostajati. Neke „manje“ stvari će prestati, kao

³⁵ Stein, str. 500.

³⁶ Kao dokaz, Stein navodi priču o bogatašu i ubogom Lazaru (Luka 16, 19-31) i Isusov razgovor sa razbojnikom na krstu (Luka 23, 39-43)

što je vjera i nada da bi neki „veći“ blagoslovi carstva mogli da se pojačaju. U tu grupu „manjih“ stvari koje će proći spada i seksualno iskustvo kakvim ga mi poznajemo.

Po Gederu, Isus u svom odgovoru koji je Marko zabilježio u 12, 24-27 kritikuje Sadukeje u dva smjera, jer su pogrešno shvatili prirodu života nakon vaskrsenja i odbacili su ispravno razumijevanje života nakon vaskrsenja.³⁷ Isus kritikuje sljedeću koncepciju:

- da je život nakon vaskrsenja jednostavno samo nastavak ovog života, uključujući i sve odnose koji postoje,
- da će potomci i dalje biti neophodni kao nasljednici onih koji umiru bez djece.

Geder ukazuje da je na osnovu ovog Markovog izvještaja, koji ne daje dovoljno informacija, pretjerano zaključiti sledeće (kao što neki čine):

- da će nestati razlike u polovima,
- da neće biti ničeg sličnog intimnim odnosima,
- da ništa od onoga što je bilo vezano za uslove života na Zemlji neće biti zapamćeno niti će biti relevantno za novi život.

Ono što se po njemu čini jasnim je da oni koji vaskrsnu neće ulaziti u brak, rađanje nasljednika da bi se riješili problemi sa nasljeđivanjem neće više biti potrebno, i u tome je u stvari poenta izjave da će oni biti kao anđeli.

Sledeći problem koji su imali Sadukeji, ističe Geder je nerazumijevanje Pisma. Isus ukazuje da vjerovanje u vaskrsenje nije izmišljotina Fariseja već biblijsko učenje. Da bi to dokazao, Isus preskače tekstove Starog Zavjeta koje bismo mi odmah izabrali

³⁷ Timothy J. Gedert, „Mark“, Believers Church Bible Commentary, (HERALD PRESS Scottdale, Pennsylvania: 2001), str. 288.

da to potvrdimo,³⁸ i bira tekst koji bi Sadukeji prihvatili kao autoritativan, u Petoknjižju. Geder iz njega izvlači sledeće zaključke:

1. Bog je Bog živih a ne mrtvih,
2. Bog je Bog Avrama, Isaka i Jakova u vrijeme kada je razgovarao sa Mojsijem na Sinaju,
3. Zbog toga, Avram, Isak i Jakov su „živi“ u to vrijeme,
4. Međutim, Avram, Isak i Jakov su davno umrli,
5. Iz toga proizilazi da su Avram, Isak i Jakov morali u međuvremenu biti vaskrsnuti.
6. To znači da postoji vaskrsenje.³⁹

Valvurd i Zak takođe naglašavaju da neće biti braka nakon vaskrsenja i da će sadašnje doba biti u oštroj suprotnosti sa dobom koje dolazi. Vaskrsli će biti kao anđeli (ne anđeli nego kao anđeli), što znači da će biti besmrtni, zbog čega više neće biti potrebe za rađanjem djece i brak više neće biti potreban.⁴⁰

Virsi⁴¹ ističe da su pretpostavke Sadukeja, koje su izražene kroz njihovo pitanje Isusu o tome čija će biti žena nakon vaskrsenja, u stvari ograničile Božju moć i negirale Božju Riječ. Vaskrsenje nije rekonstrukcija već čudesno davanje novog tijela koje ima kontinuitet sa starim tijelom ali ne i isti identitet. Kao primjer, Virsi ukazuje da je Gospod nakon vaskrsenja imao tijelo koje je bilo kao ono prije smrti a opet drugačije. Njegovi prijatelji su Ga prepoznali; mogao je da jede, a opet mogao je i da prolazi kroz vrata, mijenja svoju pojavu i iznenada nestane. Virsi smatra da budući život sa Bogom nije samo nastavak sadašnjeg ali na višem nivou. Mi ćemo

³⁸ Npr. Danilo 12, 2

³⁹ Gedert, 289.

⁴⁰ John F. Walvoord and Roy B. Zuck, Dallas Theological Seminary, The Bible Knowledge Commentary: An Exposition of the Scriptures (Wheaton, IL: Victor Books, 1985). Exported from Logos Bible Software, 12:43 PM July 2, 2021.

⁴¹ Komentar na Lukino Jevanđelje (Luke 20:27–40).

zadržati svoje identitete i poznavati jedni druge, ali više neće biti smrti, tako da neće biti potrebe za brakom i rađanjem. Na nebu ćemo biti slični Hristu ali mnogo uzvišeniji od anđela koji, iako se u Pismu pojavljuju kao muškarci, u stvari su bespolni duhovi. Pošto ćemo mi biti kao oni, na nebu neće biti braka ili rađanja djece.⁴²

Za Filipa Grejema Rikena sinovi ovoga svijeta o kojima Isus govori u svom odgovoru Sadukejima predstavljaju ljude koji žive danas, sve do dana suda.⁴³ Karakteristika je ovoga doba da se ljudi žene i udaju. Neki ostaju samci, naravno, ali u ovom dobu ljudi ulaze u brak, međutim, u dobu koje dolazi, braka više neće biti. Sadukeji su imali pogrešnu predstavu da će život koji dolazi biti nastavak ovoga života i da će ljudi koji su bili u braku i tamo biti u braku. Po Rikenu suštinska greška Sadukeja je vjerovanje da će život nakon vaskrsenja biti suštinski isti kao život prije vaskrsenja, samo što će trajati duže. Isus ih zato razuvjerava da će naša egzistencija u novom dobu biti veoma drugačija od sadašnje, a jedna od razlika je ta da tada neće biti braka. Ovakav Isusov odgovor doveo je do razočarenja onih hrišćana koji žive u srećnim brakovima. Mnogi muževi i žene teško mogu da zamisle da njihov brak neće trajati vječno. Zbog toga pojedini ljudi umiruju sebe razmišljanjem da čak i ako ne budu mogli ostati u braku sa svojom ženom na nebu, možda će im Bog dozvoliti da bar dijele zajedničku sobu! Ipak, Riken ističe da smo mi u suštini vjenčani sa Hristom i tu ćemo naći naše najpotpunije zadovoljenje, a svoje bračne drugove ćemo tamo voljeti još više. Za njih će biti bolje da ne budu vjenčani za nas a da ipak budu savršeno voljeni. Čak i pod najboljim okolnostima, brak je samo privremena

⁴² Warren W. Wiersbe, *The Bible Exposition Commentary* (Wheaton, IL: Victor Books, 1996). Exported from Logos Bible Software, 12:43 PM July 2, 2021.

⁴³ Philip Graham Ryken, Luke 20:27–40, Luke, ed. Richard D. Phillips, Philip Graham Ryken, and Daniel M. Doriani, vol. 1 & 2, *Reformed Expository Commentary* (Phillipsburg, NJ: P&R Publishing, 2009). Exported from Logos Bible Software, 12:43 PM July 2, 2021.

institucija a sama prolaznost nas upućuje na vječni odnos sa Hristom, jer je to jedna od glavnih svrha braka i to je **prva** istina kojom je Isus poučio Sadukeje. **Druga** je da na nebo neće ići svi već samo oni koji budu dostojni (Luka 20,35). To je istina o zaslugama. Samo oni koje Bog bude smatrao dostojnima primiće blagoslov vaskrsenja. **Treća** istina je da kada Bog podigne mrtve, oni više neće umirati. To je istina o besmrtnosti i po tome će vaskrsli biti kao anđeli. Takođe, na osnovu Isusovog odgovora se zaključuje da anđeli ne ulaze u brak i to je još jedna poenta upoređenja, ali glavna poenta je da biti kao anđeo znači biti besmrtan. Biti besmrtan znači nemati potrebu za brakom jer je primarna svrha braka rađanje da se nastavi postojanje čovjeka koji umire. **Četvrta** istina koju nas Isus uči je da će vaskrsli biti Njegova djeca. Nazivajući i žene sinovima, Isus, nasuprot drevnim zakonima koji su samo sinovima omogućavali nasljedstvo, uvjerava žene u svojoj nebeskoj porodici da će u kući svoga Oca imati sve blagoslove.

Hagner u svom komentaru na Mateja 22, 23-33⁴⁴ primjećuje da postoji izrazita slučajnost izvještaja o Sadukejskom pitanju u vezi braka poslije vaskrsenja i priče o ženi udatoj za sedmoricu braće u knjizi o Tobiji 3, 7-8. Iako knjiga o Tobiji to ne ističe, može se smatrati da su neki od njenih muževa mogli biti braća. Glavna razlika između ove priče i izvještaja o Sadukejima i Isusu je u tome što u Tobiji nije došlo do konzumacije braka jer je svaki od muževa ubijen prve bračne noći od strane demona Asmodeusa, prije nego što je bio sa svojom ženom, tako da nije bilo prilike za začecje nasljednika. Primjer koji su naveli Sadukeji vjerovatno predstavlja razradu Tobijine priče ili je bar na neki način pod njenim uticajem. Bez obzira što je izabran broj od 7 muževa, iz kojeg god razloga to bilo, problem bi jednako postojao i da se radi samo o dvojici. Hagner takođe ističe pogrešnu predstavu Sadukeja o sličnosti ovog i novog

⁴⁴ Donald A. Hagner, Word Biblical Commentary Matthew 14-28, Vol 33b, Word Books, Publisher, Dallas, Texas, 1995, str. 640

doba, a jedna od razlika, po njemu, biće to što će ljudi biti slični anđelima, odnosno, neće se ženiti ni udavati,⁴⁵ a Isus je to saznanje sigurno dobio natprirodnim putem.⁴⁶

Džoeel Grin zapaža da ovaj izvještaj Jevanđelja ukazuje da je istinski problem koji je ovdje prisutan u stvari vjernost Pismu kao i pitanje autoriteta za vjerno tumačenje Pisma. Isusov identitet kao učitelja je upoređen sa Mojsijevim autoritetom a pozicija Sadukeja je očigledno u kontrastu sa pozicijom zakonika koji su stali na Isusovu stranu po pitanju vaskrsenja. Sadukeji, poznati po svom naglasku na Petoknjižju, pokušavaju da dovedu Isusa u zamku; pozivajući se na Mojsija, osmišljavaju scenario koji, u suštini, zahtijeva od Isusa da odgovori na pitanje: Da li ti slijediš Mojsija? Zato Isus citira Mojsija s ciljem da prebaci težište sa poslušnosti Mojsiju na ispravno shvatanje Mojsija. Ko vjerno tumači Mojsija i Pismo?⁴⁷

Svrha pravila leviratskog braka, na koji se ovdje pozivaju Sadukeji, bila je da se nastavi ime preminulog, da mu se da, u izvjesnom smislu, život poslije smrti, kaže Džoeel Grin. Muškarci uzimaju ženu da bi ostavili potomstvo. Scenario koji su napravili Sadukeji bazira se na Mojsijevom zakonu i djeluje retorički na dva fronta. Prvi je taj što je priča bazirana na svetom tekstu i Isus mora da to poštuje; ukoliko neće, onda postaje protivnik Mojsiju. Drugo, zagonетка koju su stavili pred Isusa iznosi dva suprotstavljena pogleda na život poslije smrti. Prvi je nastavljanje života kroz potomke, što garantuje pravilo leviratskog braka, a drugi je vaskrsenje.⁴⁸ Vjerovanje u besmrtnost kroz potomstvo uzdigao je Mojsije i ono čini vjerovanje u vaskrsenje apsurdnim: zato iz perspektive Sadukeja, Petoknjižje isključuje vjerovanje u život poslije smrti. Isus odgovara u dvije faze: prva je u vezi prirode vaskrsenja a

⁴⁵ Pitanje postojanja seksualnih odnosa nakon vaskrsenja takođe se samo nagovještava.

⁴⁶ Hagner, 641

⁴⁷ Joel B. Green, *The Gospel of Luke, The New International Commentary on the New Testament* (William B. Erdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan 1997, str. 718

⁴⁸ Ibid, 719.

druga je u vezi Petoknjižja. Isus u prvoj fazi pravi kontrast između dvije vrste ljudi, dva doba i dvije prakse u vezi braka, kaže Grin:

Djeca	ovoga vijeka	Žene se i udaju
Oni koji se pokazuju dostojnim	Vijeka koji dolazi Prilikom vaskrsenja mrtvih	Ne žene se i ne udaju jer više ne mogu umrijeti, jer su kao anđeli Sinovi su Božji kad su sinovi vaskrsenja

Fraza „sinovi ovoga svijeta“ označava one koji su u kontrastu sa sinovima Božjim odnosno sinovima vaskrsenja. S obzirom da Lukino Jevanđelje često opisuje osobe, muškarce i žene kao „sinove...“ ne kao oznaku doslovnog porijekla već kao način isticanja njihovog karaktera i njihovog ponašanja, to znači da jedna fraza označava ljude koji su orijentisani ka ovom svijetu i dobu, uz sve perspektive koje ima ovaj svijet, a druga fraza označava grupu koja se sastoji od onih koji se smatraju dostojnim mjesta u dobu koje dolazi.⁴⁹

Druga faza Isusovog odgovora dovodi Sadukeje na područje egzegeze; Isus se okreće Mojsiju s ciljem da obezbjedi potvrdu iz Pisma za vaskrsenje, imajući u vidu da Sadukeji visoko vrednuju Petoknjižje. Avram, Isak i Jakov su živi jer su na neki način dobili život od Boga, kaže Grin, a Luka nam je obezbjedio uvid u prirodu vaskrsenja time što je kroz priču o bogatašu i ubogom Lazaru iznio činjenicu da su anđeli odnijeli Lazara u naručje Avrama koji je očigledno živ.⁵⁰

Daniel Pate argumentuje da je u suštini oslanjanje na leviratski brak kao sredstvo ostavljanja nasljednika u stvari pokazatelj nevjerovanja Sadukeja u silu Božju. Da bi ostavio nasljednike, muškarac uzima ženu i potrebna je isključivo

⁴⁹ Ibid, 720.

⁵⁰ Ibid, 721.

ljudska moć začeca koja omogućava ostavljanje nasljednika. Odbacivanje potrebe za brakom bi za Sadukeje bilo odbacivanje same mogućnosti da se ostave potomci, što je nezamislivo.⁵¹ Sadukeji ne mogu da vjeruju u vaskrsenje jer brak i rađanje tu ne bi imali mjesta. Ovakav pogled ignoriše silu Božju. Zbog toga podizanje ljudi iz groba od strane Boga, vaskrsenjem, zauzeće mjesto podizanja djece za račun očuvanja nasljeđa umrlog čovjeka, čime će se obezbjediti trajnost čovjeka i to će eliminisati potrebu za postojanjem braka. Spominjanje Avrama, Isaka i Jakova kao njegovih nasljednika govori takođe o sili Božjoj koja je omogućila nastavak Avramove loze. Sila Božja je je u pozadini i vaskrsenja i rađanja djece, dok je kod Sadukeja isključivo ljudska sila ta koja omogućava podizanje njihovog „sjemena.“⁵²

Leon Moris smatra da fraza „sinovi ovoga svijeta“ koju Isus koristi u svom odgovoru Sadukejima za razliku od 16. poglavlja Luke, u priči o nepravедnom pristavu, gdje predstavlja one koji svjetovno razmišljaju, u ovom slučaju predstavlja sve ljude koji žive u ovom svijetu.⁵³ Oni se žene i udaju. U novom dobu neće se ženiti i udavati jer će novo doba biti suštinski drugačije od ovoga, a ne kao što su Jevreji obično zamišljali novo doba kao beskonačno produženje ovozemaljskog života, uz naravno modifikacije i unapređenja, gdje bi svi neprijatelji bili pokoreni a sreća višestruko uvećana, ali bi to suštinski bila ista vrsta života kao sadašnji život. Zbog toga su neki ozbiljno diskutovali da li će vaskrslima biti potrebna ceremonijalna čišćenja u slučaju kada su u kontaktu sa lešom.⁵⁴

Iz do sada navedenog možemo vidjeti da među neadventističkim teolozima generalno preovladava tumačenje da na nebu neće biti braka jer je brak stvoren da

⁵¹ Daniel Patte, *The Gospel According to Matthew, A Structural Commentary on Matthew's Faith*, Fortres Press, Philadelphia, 1987. str 312.

⁵² Ibid, 313.

⁵³ Morris, str. 317.

⁵⁴ Ibid, str. 318.

nadomjesti problem umiranja i nestajanja ljudi, a kada dođe vječnost, potreba za tim će nestati. Brak je samo privremena institucija a seksualni odnosi neophodni zbog začeca i rađanja. Nebeski odnosi biće radikalno drugačiji jer novo doba neće biti puko nastavljanje sadašnjeg već potpuni raskid sa njim.

Adventistički pogledi na Isusov odgovor Sadukejima u vezi braka na nebu

Elen Vajt, govoreći na ovu temu, kaže:

There are men today who express their belief that there will be marriages and births in the new earth, but those who believe the Scriptures cannot accept such doctrines. The doctrine that children will be born in the new earth is not a part of the "sure word of prophecy."

The words of Christ are too plain to be misunderstood.

They should forever settle the question of marriages and births in the new earth. Neither those who shall be raised from the dead, nor those who shall be translated without seeing death, will marry or be given in marriage. They will be as the angels of God, members of the royal family.

I would say to those who hold views contrary to this plain declaration of Christ, upon such matters silence is eloquence. It is presumption to indulge in suppositions and theories regarding matters that God has not made known to us in His Word. We need not enter into speculation regarding our future state. [...] Christ withheld no truths essential to our salvation. Those things that are revealed are for us and our children, but we are not to allow our imagination to frame doctrines concerning things not revealed.

The Lord has made every provision for our happiness in the future life, but He has made no revelations regarding these plans, and we are not to speculate concerning them. Neither are we to measure the conditions of the future life by the conditions of this life.⁵⁵

Every conceivable fanciful and deceptive doctrine will be presented by men who think that they have the truth. Some are now teaching that children will be born in the new earth. Is this present truth? Who has inspired these men to present such a theory? Did the Lord give anyone such views?—No; those things which are revealed are for us and our children, but upon subjects not revealed, and having nought to do with our salvation, silence is eloquence. These strange ideas should not even be mentioned, much less taught as essential truths.⁵⁶

⁵⁵ Ellen G. White, *Selected Messages*, 3 vols. (Washington, D.C.: Review and Herald, 1958), 1:161.162.

⁵⁶ Ellen G. White, „Present truth“, *The Southern Watchman*. Dostupno na: <https://m.egwwritings.org/en/book/489.854#858>

Ove izjave Elen Vajt veoma su interesantne. Za nju, Isusove riječi da se vaskrsli neće ženiti ni udavati nego će biti kao anđeli Božji, članovi carske porodice, predstavljaju jasno svjedočanstvo o kojem ne treba diskutovati. Onima koji imaju suprotno mišljenje u odnosu na ovu jasnu Hristovu objavu, poručuje da je ćutanje zlato i da ne treba da se bavimo teorijama o nečemu što nam nije otkriveno o novom svijetu koji će doći. Isus nam je otkrio dovoljno informacija o onome što je potrebno za naše spasenje. Ono što je otkriveno je za nas i našu djecu a ne treba da zamišljamo stvari koje nisu otkrivene. Planovi o novom životu, uključujući i mogućnost rađanja djece, nisu nam otkriveni i ne treba da spekuliramo niti da upoređujemo ovaj i budući svijet.

Adventistički biblijski komentar, u komentaru na Matejev izvještaj o sadukejskom pitanju Isusu, takođe zauzima stav da je očigledno da na nebu neće biti braka jer će preovladati drugačiji životni uslovi. Pošto će spaseni biti kao anđeli, navodi se da anđeli nisu rođena već stvorena bića i citira se gore navedeni tekst Elen Vajt kao potvrda takvog stava.⁵⁷ Bog će uspostaviti novi savršeni poredak stvari u društvu na novoj zemlji.

Rene Gering, profesor na Adventističkom teološkom seminaru u Bogenhofenu u Austriji, u svom eseju „Biće kao anđeli. Raj bez braka?“ ukazuje da Isusove riječi zapisane u Mateju 22:30; Marku 12:25 i Luki 20:34-36, da oni koji vaskrsnu se neće ženiti ni udavati jer su kao anđeli na nebu, predstavljaju jabuku razdora i dan danas jer, iako djeluju veoma jasno, ipak podstiču široke spekulacije o njihovom značenju i smislu.⁵⁸ Pismo svjedoči o visokom bračnom idealu, primjenjujući taj veoma intiman lični odnos čak i da prikaže odnos hrišćanina ili hrišćanske crkve sa Bogom, a taj

⁵⁷ Francis D. Nichol, ed., *The Seventh-Day Adventist Bible Commentary in Seven Volumes, Mathew to John*, Vol. 5. (Washington DC: Review and Herald Publishing Association, 1976), 483.

⁵⁸ Gehring, str. 55.

edemski ideal najličnijeg ljudskog odnosa snažno je zaštićen uputstvima koje daju Isus i apostoli. Kada želi da potvrdi striktna pravila u vezi razvoda, ističe Gering, Isus usmjerava pažnju slušalaca ponovo na taj edemski ideal braka, ukazujući da je on i danas isto tako validan i treba da se poštuje i u ovom palom svijetu. Uprkos tome što Isus želi da vidi ispunjenom ovu blagoslovenu ideju intimnog ljudskog odnosa, On ipak kao da želi da u budućnosti odbaci bračnu zajednicu. Zbog toga Gering postavlja pitanje koji bi razlog bio za to jer ne postoji čak ni najmanja naznaka o tome koji bi bili mogući razlozi da Bog u budućem svijetu donese odluku da odbaci brak?

Savremena istraživanja teže da naglase drugačiju prirodu i uslove u novom svijetu koji će doći, i jednom kada je prihvaćeno da Isus zaista govori o uslovima u svijetu koji će doći, takođe se prihvata da će doći do promjena u vezi braka, seksualnosti i rađanja, jer će sve to biti odbačeno.⁵⁹ Međutim, ono što je zanimljivo, ističe on, jeste odsustvo bilo kakvih traganja za pravim razlogom takve promjene i odluke i ukazuje da je najveći korak u stvari prepoznati vezu između konačnog nadvladavanja smrti i aspekta braka kao što je rađanje, koje onda vjerovatno više neće biti potrebno. Zbog svega navedenog, Geringova analiza usmjerava se ka pitanju da li je moguće da je brak u stvari mnogo više povezan sa otkupljenjem nego što se obično priznaje i da li bi mogao biti povezan sa završetkom božanskog plana usred završne svadbene svečanosti na početku nove ere pod Hristovom vladavinom, ističući da po njegovom mišljenju postoje nagovještaji u Pismu koji daju odgovor na ovo pitanje. Nakon detaljne analize, Gering zaključuje:

- Brak, iako uspostavljen u raju u stanju bezgrešnosti, takođe je ugrađen u kontekst koji nagovještava pad čovjeka. Čini se da Pismo čak povezuje instituciju braka sa opasnošću od Sotonine pobune. Cilj uspostavljanja bračne zajednice bio je da ohrabri i podrži vjernost Bogu, posebno u smislu poštovanja zapovijesti da se ne jede sa drveta dobra i zla.

⁵⁹ Ibid, 56.

- Žena je trebalo da bude dodatni pomoćnik, ne samo u cilju rađanja i vladanja, već prvenstveno da pomogne muškarcu da ostvari cilj da u potpunosti bude obličje Božije, ostajući mu vjeran i poslušan. To ne znači da je brak po sebi povezan sa grijehom i smrću.
- Dok se čini da je brak od Boga osmišljen kao sredstvo prevencije i zaštite od sotonine pobune, to mu nije jedina svrha. Da nije bilo pada u grijeh, moglo se očekivati da se brak i rađanje nastave, prema prvobitnom Božjem planu. Međutim, zbog promjena koje su donijeli pad u grijeh i otkupljenje čovjeka, neki uslovi na novoj zemlji će se zauvijek promijeniti. Kao što je Isus blisko i neodvojivo povezan sa čovječanstvom, tako će otkupljeno čovječanstvo biti povezano sa Bogom na nov, dublji, mnogo intimniji način, vodeći čak ljude da postanu kao anđeli.
- Dok čitav kontekst braka u 1. Mojsijevoj 2 ukazuje na pad u grijeh prvog bračnog para i tako je povezan sa sotoninom pobunom, glavna veza sa Isusovom izjavom o odbacivanju braka nakon vaskrsenja se nalazi u riječima „jer više ne mogu umrijeti.“ Tako Isus povezuje kraj braka sa završetkom sotonine pobune kroz drugu smrt.
- Ostali dokazi, naročito iz novozavjetnih poslanica osnažuju ideju da je najdublja osnova, najdublji princip i najviši cilj braka uzajamna pomoć oba supružnika u postizanju najvažnijeg cilja ovog života: spasenja. Očigledno je da je brak trebalo da bude instrument koji će osigurati nečiju vjernost Bogu. Nažalost, od tada se brak zloupotrebljava i utiče na mnoge (ranije) pobožne ljude da prekrše Božje zapovijesti. Umjesto da živo predstavlja i intenzivira ljudski odnos prema Bogu, često je postajao instrument iskušenja, prenoseći svoje životne prioritete i lojalnost sa Svemogućeg na propadljivog supružnika.
- Brak je večni ideal, iako privremen, ograničen na istoriju ove grešne zemlje, a njegov osnovni princip koji odražava božanski plan iskupljenja i rezultate, ako je supružnik bio uspješan u pridobijanju svog partnera, ostaće kroz čitavu večnost - iako će ljudska bračna institucija kakvu danas poznajemo konačno biti ukinuta.
- Iako na budućem svijetu neće biti braka među ljudima, ipak smo u braku: sa Hristom (Otkrivenje 21: 2f.).
- Raniji, zemaljski princip (podrška u otkupljenju) je suspendovan; ali duhovni ideal i dalje postoji – intimni duhovni odnos sa našim Otkupiteljem, bez grijeha, bola, plača ili smrti (Otkrivenje 21: 4).
- Brak je predstava Hristove vječne vjernosti zavjetu. On služi predstavljanju Hristovog odnosa prema ljudima kao i slave Jevanđelja. Jednom kada Jvanđelje bude u potpunosti prikazano dovodeći tužnu istoriju pobune i grijeha do konačnog kraja kroz drugu, konačnu smrt i kasnije vjenčanje između Boga i njegovog naroda (Otkr. 20-21), postići će se krajnja svrha braka.
- Ideal božanskog zavjeta koji on predstavlja i plan iskupljenja koji simbolizuje su tada potpuno ispunjeni i završeni.
- Otuda, na kraju ovog svijeta, nakon vaskrsenja, uklanjanjem Sotonine pobune, grijeha i smrti, ispunivši najviši cilj bračnog ideala kroz vjenčanje između Boga i njegovog naroda, ljudski (zemaljski) brak sa njegovom vezom sa Sotoninom pobunom i opasnošću od smrti zaista djeluje kao nepotreban.
- Sve gore navedeno predstavlja, po Geringu, barem prvo moguće objašnjenje zasnovano na Svetom pismu Isusove zbunjujuće izjave u Mateju 22:30, Marku 12:25 ili Luki 20: 34-36.⁶⁰

⁶⁰ Ibid, 81-84.

Kao što možemo da vidimo, generalno preovladava zaključak da braka nakon vaskrsenja neće biti, da je brak privremena institucija. Osim Elen Vajt koja ističe, po njenom mišljenju jasne Isusove riječi da braka neće biti, ali naglašava da nam o tom novom dobu u pogledu braka i rađanja nije dato dovoljno informacija da bismo donosili zaključke utemeljene na činjenicama, smatra se da je brak vezan za život na ovom svijetu a rađanje predstavlja sredstvo za nadoknađivanje gubitka ljudi zbog smrti kao posljedice grijeha. Seksualno iskustvo koje se kod crkvenih otaca često povezuje sa tjelesnošću i požudom takođe će proći a vjerni će nakon vaskrsenja ostati u najvažnijoj, najdubljoj i najtrajnijoj bračnoj vezi – vezi sa Bogom.

Da bismo razumjeli koliko su ovakvi stavovi u vezi sa brakom i seksualnošću čovjeka zaista utemeljeni na biblijskom otkrivenju, neophodno je da razumijemo ono što nam je u vezi sa porijeklom i svrhom braka i seksualnosti čovjeka otkriveno u Bibliji. To će biti predmet analize u sljedećem poglavlju.

GLAVA IV

PORIJEKLO I SVRHA BRAKA I LJUDSKE SEKSUALNOSTI

Osnovu za ispravno razumijevanje braka pruža nam biblijski izvještaj o stvaranju u 1. Mojsijevoj 1. i 2. poglavlju. Tu se koncept braka pojavljuje prvi put u Bibliji. Ovaj izvještaj daje nam obrazac za sva dalja biblijska učenja o braku.

Spominjanje 1. Mojsijeve 2, 24⁶¹ u kasnijim tekstovima Svetog Pisma, naročito u Novom Zavjetu (Matej 19,5; Marko 10,7; Efescima 5,32), pokazuje da je izvještaj o stvaranju shvaćen od strane Isusa i Apostola Pavla kao tipični primjer biblijskog koncepta braka⁶² kojem se treba vraćati i na njemu graditi ispravno razumijevanje porijekla i svrhe braka. Brak je nastao tokom sedmice stvaranja i nema svoj korijen u nekakvom evolucionom procesu ili slučajnom razvoju društvenog života čovjeka, tako da predstavlja djelo Stvoritelja sa svrhom i planom. Narativ 1. Mojsijeve 2. poglavlja stavlja brak u kontekst prvog susreta između prvog čovjeka i prve žene. Na taj način jasno nam je rečeno da nema osnova da se brak poveže na bilo koji način sa grijehom i njegovim posljedicama.⁶³ Brak postoji jer ga je živi Bog uspostavio i dizajnirao u Edemskom vrtu. Nakon stvaranja žene, Bog je dovodi

⁶¹ Zato će ostaviti čovjek oca svojega i mater svoju, i prilijepiće se k ženi svojoj, i biće dvoje jedno tijelo.

⁶² Mueller, Ekkehardt; Souza, Elias Brasil de: Marriage biblical and theological aspects. (Silver Springs, MD: Review and Herald Publ, 2015), str. 26 i 27.

⁶³ Ibid, 250.

Adamu proglašavajući prvi bračni zavjet u istoriji.⁶⁴ To je sveti sastanak koji je sam Bog ugovorio.⁶⁵ Sa kojom svrhom? Šta je time želio da postigne?

Svrha stvaranja bračne zajednice između muškarca i žene

Kada je Bog stvorio čovjeka, sve je proglašeno veoma dobrim (1. Mojsijeva 1,31). Ipak, u jednom trenutku „primjećeno“ je nešto što nije dobro. Adamova usamljenost.⁶⁶ Interesantno je zapaziti da je Adamu društvo pravio Bog, a tu su sigurno bili prisutni i Božji anđeli. Međutim, Bog kaže da nije dobro da je čovjek sam. Kako je mogao biti sam ako se nalazi u Božjem i društvu anđela? Očigledno je da je Bog na umu imao nešto drugo i da je čovjekova priroda zamišljena tako da odnos sa Bogom i drugim bićima ne bude dovoljan za Adamovu sreću i ispunjenost. Bog je mogao riješiti problem Adamove usamljenosti pružajući mu društvo anđela, ili ukazujući na Njegovo lično prisustvo, ili čak možda stvarajući Adamu još jednog muškarca kao druga. Ipak, Bog to nije uradio. Njegov plan bio je da Adamu stvori druga prema njemu, koji će biti kao i on ali drugačiji, komplementaran njemu. Stvorio mu je ženu.⁶⁷

Ništa što je stvoreno ne postoji bez svrhe. Svrha braka objašnjena nam je u 2. Mojsijevoj u 2. poglavlju. Dok je površinski sve djelovalo dobro, savršeno i potpuno, Bog je znao da je Adam usamljen. Zato mu je doveo životinje. Svakoj od njih Adam je dao ime, ali mu je u susretu sa njima postalo jasno da nema nijednoga sličnog njemu. Bog je Adamu mogao stvoriti druga prema njemu odmah kada je i on stvoren,

⁶⁴ “Marriage,” in Dictionary of Biblical Imagery, eds. Leland Ryken, James C. Wilhoit, and Tremper Longman III (Downers Grove, IL: InterVarsity, 1998), 538.

⁶⁵ C. F. Keil and F. Delitzsch, Commentary on the Old Testament. The Pentateuch (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1986), 1:91

⁶⁶ I reče Gospod Bog: nije dobro da je čovjek sam (1. Moj. 2,18)

⁶⁷ Mueller, Souza, 29.

međutim, izgleda da je Božja namjera i bila da Adam sam shvati i poželi da dobije nekog kao što je on.

Posmatrajući životinje mogao je da zaključi da između njega i njih postoji nepremostivi jaz. Adam je stajao iznad ostatka prirode i bio je sam. Nije bilo nikoga sličnog njemu.⁶⁸ Sve ovo ukazuje da brak nije nikakva slučajnost već Božji odgovor na ljudsku potrebu za uzajamnom ljubavlju i intimnošću; potrebu koju je očigledno On sam planski načinio. Kao bića koja imaju ličnost, ljudi su svjesni sebe i drugih, što znači da čovjek posjeduje osjećaj samosvjesnosti i ličnog identiteta, a taj osjećaj ličnog identiteta zahtijeva odnos sa drugim entitetom koje služi kao ogledalo. Adam nije mogao da prepozna sopstveni identitet gledajući u ogledalo nižih bića, životinja koje su prolazile pred njim. Zato mu je omogućeno da pored sebe ima nekog u kome je istinski mogao da se ogleda.⁶⁹

Stvaranjem Eve Bog je načinio osnovu da se najdublji ljudski odnosi mogu realizovati. Adamu je bilo dovoljno samo nekoliko sati usamljeničkog života da bi shvatio svoju duboku potrebu. Kada mu je Bog doveo Evu, njegova reakcija bila je ispunjena čistim oduševljenjem. Ričard Dejvidson ukazuje da je teško prevesti tekst Adamove reakcije na engleski jezik sa istom dinamikom koja postoji u jevrejskom tekstu, ali kaže da bi to izgledalo nešto slično sledećem: Vau! Konačno! To je ta!⁷⁰ Žena je bila estetski dizajnirana baš za njega i on nije mogao sakriti svoju radost. Kada ju je ugledao, prepoznao je svoje drugo ja i nazvao ju je čovječicom (1. Moj. 2,23). Pošto je napravljena od njegovog rebra, ona je predstavljala ispunjenje njegovih potreba. Od tada pa na dalje, svi ljudski odnosi trebalo je da zauzmu drugo mjesto u odnosu na Bogom datu bračnu zajednicu, jer nijedan drugi odnos, čak ni onaj sa

⁶⁸ ...ali se ne nađe Adamu drug prema njemu. (1. Moj. 2,20)

⁶⁹ Mueller, Souza, 273.

⁷⁰ Richard M. Davidson, *Flame of Yahweh: Sexuality in the Old Testament* (Hendrickson Publishers, Inc., Peabody, Massachusetts, 2007), 51.

roditeljima od kojih čovjek potekne, koji je sklapanjem braka trebalo da pređe u drugi plan, nije bio tako odgovarajući potrebama čovjeka kao ovaj.⁷¹ Trebalo je da muškarac napusti roditelje i sjedini se sa svojom ženom.

Brak predstavlja Bogom dani kontekst za uživanje u ljubavi između čovjeka i žene. Ljubav i vjernost čine središte bračne zajednice, baš onako kao što postoji unutar Božanstva, po čijem obličju su ljudi i načinjeni. Zbog toga proroci kao što je Osija, koriste brak kao alegoriju za bračni zavjet između Boga i Izraela (Osija 1,3). U pozadini Božjeg naloga Osiji da oženi bludnicu i začne djecu sa njom nalazi se koncept zakonitog bračnog odnosa između Boga i Izraela koji je raskinut zbog toga što je Izrael učinio preljubu sa hananskim bogovima.⁷²

Biblijski gledano, brak ima dvostruku svrhu: pored ispunjenja bračne zajednice, tu je i ispunjenje božanskog naloga da se rađa i množi i napuni Zemlju. Treba da zapazimo da brak ima određenu dozu značenja i u rađanju potomaka, a to je moguće upravo zato što je bračna zajednica idealno okruženje i kontekst za rađanje i vaspitanje djece. Međutim, brak ne zavisi od rađanja. On ima nezavisnu vrijednost sam po sebi, jer predstavlja ostvarenje zajedništva između muškarca i žene, imajući u vidu da je Božji plan da muškarac i žena postanu „jedno tijelo.“ Brak nije podređen rađanju djece i stvaranju porodice. Porodica i djeca su proizvod bračne zajednice. Iz tog razloga, brak je potpuna zajednica bez obzira da li ima ili nema rađanja. Prva dužnost bračnih drugova nije vaspitanje djece već uživanje u međusobnom zajedništvu. Ukoliko takvo zajedništvo zaista postoji i zasnovano je na biblijskim temeljima, u takvoj atmosferi i okruženju djeca će na najbolji način biti podizana i vaspitavana. Nalog da se rađaju i množe i napune Zemlju, predstavlja posebnu privilegiju i blagoslov bračnog para koji je u međusobnoj ljubavi u stanju da prenese

⁷¹ Mueller, Souza, 255.

⁷² Ibid, 115.

Bogom dani život novom stvorenju. Zbog toga Nolland ističe da savremenim skolarima često problem pravi usko shvatanje braka koje izgleda da implicira da nedostatak potrebe za rađanjem demonstrira nedostatak potrebe za brakom.⁷³

Po obličju Božjem

Biblijski izvještaj 1. Mojsijeve 1, 26.27 kaže da su prvi ljudi stvoreni po Božjem obličju. Prema izvještaju o stvaranju, Bog je prvo izvršio razdvajanje tri para elemenata na Zemlji: svjetlost je razdvojena od tame (prvi dan), voda je razdvojena od vazduha (drugi dan), zemlja i njena vegetacija su razdvojeni od mora (treći dan).⁷⁴ Onda je Bog pristupio ispunjavanju tih područja stanovnicima: onima na u vodi, vazduhu i na kopnu. Tek kada je završena ta faza, sve je bilo spremno za pojavljivanje čovjeka. Tada je Bog rekao:

„...da načinimo čovjeka po svojem obličju, kao što smo mi, koji će biti gospodar od riba morskih i od ptica nebeskih i od stoke i od cijele zemlje i od svih životinja što se miču po zemlji. I stvorio Bog čovjeka po obličju svojem, po obličju Božijemu stvorio ga; muško i žensko stvorio ih.“⁷⁵

Ljudi predstavljaju sliku Božju, ne kao produženje Njegovog bića već kao portret načinjen Njegovim kreativnim dizajnom.⁷⁶ Međutim, na koji način čovjek predstavlja sliku Božju? To je pitanje kojim su se bavili mislioci svih doba. Ono što jasno proizilazi iz biblijskog teksta, ukazuje da je čovjek pažljivo dizajniran kao takav. Kairus u Priručniku adventističke teologije ističe da ideja ljudskih bića kao obličja Božjeg primarno ukazuje na njihovu ulogu kao Božjih predstavnika nad nižim stvorenjima. Čovjekova funkcija bila je analogna Božjoj u Njegovoj sferi.⁷⁷ Ovo

⁷³ Nolland, str. 965.

⁷⁴ Aecio E. Cairus, "The Doctrine of Man," in Handbook of Seventh-day Adventist Theology, ed. Raoul Dederen (Hagerstown, MD: Review and Herald, 2000), 207.

⁷⁵ 1. Mojsijeve 1, 26.27.

⁷⁶ Cairus, 207.

⁷⁷ Ibid, 208.

predstavlja uvođenje fraze „obličja Božjeg“ koja je primjenjivana na Bliskom Istoku; na primjer, faraon je bio živo obličje Amona ili Ra. Nositi Božje obličje ne podrazumijeva toliko nalikovanje Bogu kao predstavljanje Boga. Čovjek je Božji saradnik (1. Moj. 2,4-6, 15).

Sa druge strane, nalikovanje, iako nije središnja ideja, ne može biti isključeno. Fizičke, intelektualne, društvene i duhovne sposobnosti kao i sposobnost zajedništva sa Bogom predstavljaju sastavni dio koncepta Božjeg obličja. S obzirom da je Božje obličje u ljudskim bićima dato s ciljem da se postave u poziciju da vladaju nižom prirodom, to je morao podrazumijevati sve što im omogućava da vladaju svojim područjem kao što Bog vlada svojim. Tu su i područja znanja (Kološanima 3,10), pravednosti i svetosti (Efescima 4,24), a naravno da to uključuje izvornu dobrotu čovjeka koja je proizašla od Stvoritelja koji je zainteresovan da sve bude dobro.⁷⁸

Drevni carevi su posebno naglašavali da predstavljaju obličje glavnog božanstva, ali je Biblija u svom izvještaju o stvaranju (1. Mojsijeva 1) jedinstvena u primjeni ovog koncepta na čovječanstvo u cjelini, na sve ljude i žene. Ona predstavlja Božanstvo koje stvara kosmos kroz božanske zapovijesti i onda stvara ljude po svojem obličju da vladaju Zemljom. Naša tijela označavaju naš status kao od Boga određenih vladara na Zemlji a naša seksualnost odražava Božansku stvaralačku moć.⁷⁹

Ono što upada u oči dok čitamo tekst izvještaja o stvaranju čovjeka je to da, iako čovjek i žena pojedinačno predstavljaju obličje Božje, mora se reći da isključivo njih dvoje zajedno predstavljaju obličje Božje u svoj punini.⁸⁰ Dok sa jedne strane

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ David M. Carr, *The Erotic Word, Sexuality, Spirituality, and the Bible* (New York: Oxford University Press, 2003), 18.

⁸⁰ Vidi 1. Mojsijeva 1, 27; 5, 1.2

oboje pojedinačno nose obličje Božje, sa druge strane oboje zajedno čine obličje Božje u svoj punini. Obličje Božje je šire i obuhvata više aspekata od samog aspekta muškarca i žene.⁸¹

1. Mojsijeva 2. poglavlje uči nas da je Bog stvorio brak kada je načinio prvu ženu od tijela prvog čovjeka, tako da se zajedništvom braka muškarac i žena sjedine u jedno tijelo.⁸² Time je bračni odnos postao prioritetan u odnosu na druge ljudske odnose. Da bi bračni zavjet mogao da se obavi, rečeno je da čovjek mora napustiti svoje roditelje i postati nezavisan od njih. To znači da brak mora da se sklapa od strane dovoljno zrelih osoba koje su sposobne da žive nezavisno od roditelja, bivajući dovoljno mentalno, duhovno, finansijski i emocionalno zreli. Ideja ostavljanja takođe postoji u kontekstu zavjeta. Izrael je upozoren da ne ostavlja zavjeta sa Bogom⁸³ isto kako što Bog obećava da neće zaboraviti Izrael.⁸⁴ Time se ukazuje da jezik zavjeta obavlja i koncept braka, ukazujući da se u braku prioriteti mijenjaju. Prije braka čovjekove primarne obaveze su usmjerene prema njegovim roditeljima. Sklapanjem braka, njegove primarne obaveze usmjerene su prema ženi, onoj koja je partner jednak njemu.⁸⁵

Kada čovjek napusti roditelje, tekst 1. Mojsijeve kaže „prilijepiće se ženi svojoj“, što ukazuje na duboku privlačnost i jedinstvo. Jevrejska riječ za prilijepiti – dabak,⁸⁶ takođe označava trajnost. Možemo je vidjeti u Isaiji 41,7 gdje označava spajanje dva metalna dijela. Istu riječ možemo naći u 5. Mojsijevoj 10, 20 11, 22 i na drugim mjestima gdje se Izrael poziva da prione za Gospoda. Svaki pokušaj da dođe

⁸¹ Mueller, Souza, 28.

⁸² R. C. Ortlund, Jr. “Marriage,” in New Dictionary of Biblical Theology, eds. T. Desmond Alexander, Brian S. Rosner, D. A. Carson and Graeme Goldsworthy (Downers Grove, IL: InterVarsity, 2000), 655.

⁸³ 5. Mojsijeva 12,19; 14,27; 29,24

⁸⁴ 5. Mojsijeva 31,8

⁸⁵ Mueller, Souza, 31.

⁸⁶ דָּבַק

do razdvajanja oštetiće oba dijela. Veze sa roditeljima moraju da se olabave da bi se stegle nove, suštinski važne, trajne veze između muža i žene.⁸⁷

Ideja „lijepljenja“ takođe prenosi i ideju lojalnosti i privrženosti. Prema Brown Driver Briggs leksikonu, riječ dabak izražava lojalnost i privrženost.⁸⁸ U slučaju Sihema i Jakovljeve kćerke Dine, Sihem je bio dabak (privučen) Dini. Drugim riječima, to je odnos koji ne treba raskidati. Kao što je vjernik pozvan da se čvrsto drži jedinog istinskog Boga (5. Mojsijeva 4,4), tako muškarac treba da se drži jedne svoje žene. Prilijepiti se ženi svojoj sadrži ideju trajne vjernosti jednoj ženi.

Izrael je stalno pozivan da se čvrsto drži Gospoda (5. Mojsijeva 4,4; 10,20; 11,22; itd). Zbog toga upotreba riječi „držati“ i „odbaciti“ u kontekstu Izraelovog zavjeta sa Gospodom sugerise da je Stari Zavjet smatrao brak vrstom zavjeta. Ostaviti oca i majku i prilijepiti se ženi znači započeti novu odanost koja nadvisuje sve druge, osim odanosti Bogu koji je Stvoritelj.⁸⁹ Brak između muškarca i žene treba da karakteriše ekskluzivnost. To znači da fizičko i mentalno-emocionalno posvećenje koje se događa u bračnom zavjetu treba da budu potpuni, bezuslovni i nedjeljivi.⁹⁰

Isus je potvrdio svetost i trajnost braka o kojima govori izvještaj o stvaranju, onda kada govori o razvodu (Matej 5,31.32; 19,4-6; Marko 10,11). On se snažno suprotstavio razvodu i potvrdio doživotni karakter braka kao institucije koja potiče iz Edemskog vrta. Upravo je On citirao 1. Mojsijevu 2,24 i tako ukazao na prvobitni Božji plan. Princip da dvoje postaju jedno može biti ispunjen samo kroz trajnost braka.⁹¹ S obzirom da je na sebe primijenio opis mladoženje (Matej 25,1-13; Marko

⁸⁷ Andrew Cornes, *Divorce and Remarriage: Biblical Principles and Pastoral Practice* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1993), str. 58.

⁸⁸ Francis Brown, S. R. Driver, and Charles A. Briggs, *The New Brown-Driver- Briggs Gesenius Hebrew and English Lexicon* (Peabody, MA: Hendrickson, 1979), 179–180.

⁸⁹ Mueller, Souza, 34.

⁹⁰ Ibid, 112.

⁹¹ R. T. France, “Matthew,” in *New Bible Commentary* (Downers Grove, IL: InterVarsity, 1994), 929.

2,19), Donald Gatri ukazuje da Isus nesumnjivo smatra brak trajnim zavjetom između muškarca i žene.⁹² Brak je ekskluzivan, doživotni, zavjetni odnos između jednog muškarca i jedne žene. Obostrana posvećenost doživotnoj vjernosti i ljubavi, potvrđuju se javnim zavjetom pred Bogom i svjedocima. Taj zavjet može biti raskinut jedino u slučaju preljube.

Jednakost muškarca i žene

Tekst 1. Mojsijeve 1,26-31 ukazuje da su muškarac i žena stvoreni kao jednaki pred Bogom, u obličju Božjem, iako polno različiti: „muško i žensko stvori ih.“ Tekst dalje objavljuje da je Bog blagoslovio oboje, dajući im zadatak da napune zemlju i vladaju njom. Nije bilo nikakve naznake da postoji neka razlika među njima. Određene tvrdnje u vezi sa eventualnom podređenošću žene muškarcu potkrijepljivane su riječju „pomoćnik,“⁹³ (ezer) koji se primjenjuje na ženu u 1. Mojsijevoj 2,18. Dok čovjek spava, Bog mu uzima rebro i od njega pravi ženu. Na osnovu ovog izvještaja, neki zaključuju da je uloga žene da bude pomoćnik muškarcu, pa je s toga njemu i podređena. Međutim, istu riječ „pomoćnik“ (ezer) imamo na dvadeset sedam dodatnih mjesta u Starom zavjetu i u sedamnaest slučajeva među njima ova riječ je primjenjena na samog Boga (2. Mojsijeva 18,4b; Psalam 115,9),⁹⁴ što ukazuje da ovakva tvrdnja nije utemeljena. Na tu temu, Elen Vajt kaže:

„Eva je bila stvorena od Adamovog rebra, što je simbolički ukazivalo na to da ona ne treba da vlada njime kao glava, niti da bude pod njegovim nogama ka manje vredna, već da stoji uz njega kao jednaka njemu, da uživa njegovu ljubav i zaštitu. Kao deo čoveka, kost od njegove kosti, meso od njegovog mesa, ona je bila njegovo drugo ja, što pokazuje kakvo usko zajedništvo i osećajna povezanost treba da vlada u tom odnosu.“⁹⁵

⁹² Donald Guthrie, *New Testament Theology* (Downers Grove, IL: InterVarsity, 1981), 949.

⁹³ u Daničićevom prevodu „drug“

⁹⁴ Mueller, Souza, 76.77.

⁹⁵ Elen G. Vajt, *Stvaranje, Patrijarsi i proroci* (Beograd: Preporod, 2001), str. 32.

Imajući u vidu da je nakon pada u grijeh došlo do poremećaja odnosa među muškarcem i ženom, zbog kvarenja ljudske prirode, interesantno je zapaziti izvještaj Jevanđelje po Mateju o načinu na koji Isus odgovara na pitanje Fariseja u vezi sa razvodom:

„I pristupiše k njemu fariseji da ga kušaju, i rekoše mu: može li čovjek pustiti ženu svoju za svaku krivicu?“ (Matej 19,3)

Isus, znajući da je razvod bio skoro ekskluzivna privilegija muškaraca u prvom vijeku u Jevrejskom društvu, odgovara na sledeći način:

„A on odgovarajući reče im: nijeste li čitali da je onaj koji je u početku stvorio čovjeka muža i ženu stvorio ih? I reče: zato ostaviće čovjek oca svojega i mater, i prilijepiće se k ženi svojoj, i biće dvoje jedno tijelo. Tako nijesu više dvoje, nego jedno tijelo; a što je Bog sastavio čovjek da ne rastavlja.“ (Matej 19,4-6)

Ovim odgovorom Isus je pokazao da ne tretira razvod kao privilegiju muškaraca, već brak i razvod posmatra kao nešto što uključuje i muškarca i ženu i naglasak stavlja na upotrebu riječi u množini: oni, njih i dvoje. Nakon što su Fariseji odgovorili pitanjem „zašto dakle Mojsije zapovijeda da se da knjiga raspusna, i da se pusti?“ Isus odgovara: „Mojsije je vama dopustio po tvrđi vašega srca puštati svoje žene; a ispočetka nije bilo tako.“ (Matej 19,8) Na ovaj način Isus je uspostavio jasno pravilo u biblijskom tumačenju kada se bavimo problemima u vezi sa brakom. U skladu sa tim, Božji ideal za odnose među supružnicima može da se nađe u izvještaju o stvaranju a ne u nekoj tradiciji, pa čak i onoj koj ase bavi Mojsijevim zakonima. Pad u grijeh uzrokovao je slabljenje i otvrdnjavanje ljudske prirode a Bog želi da se rukovodimo idealom koji je on dao od početka, prilikom stvaranja. Nas treba da vodi upravo taj ideal a ne prakse koje su uspostavljene nakon pada u grijeh.

Isus se nikada ne osvrće na 3. poglavlje 1. Mojsijeve i stanje koje je nastalo nakon pada u grijeh, gdje je rečeno da će ženina volja biti pod vlašću muža njenoga,

već nas vraća na sami početak, izvorni Božji plan, očekujući da se po njemu ravnamo i tim idealima težimo. Elen Vajt o tome piše:

„Kada su ga Fariseji kasnije pitali o zakonitosti razvoda, Isus je podsetio svoje slušaoce na ustanovu braka, utemeljenu prilikom stvaranja. „Mojsije je vama dopustio po tvrđi vašega srca,“ kazao je On, „puštati svoje žene; a ispočetka nije bilo tako.“ (Matej 19,8) Podsetio ih je na blažene dane u Edemu kada je Bog izjavio da sve „dobro beše veoma.“ Brak i subota, dve ustanove stvorene na slavu Bogu i blagoslov čovečanstvu, potiču odatle. Kada je Stvoritelj bračnim zavetom sjedinio ruke svetog para govoreći da „će ostaviti čovek oca svojega i mater svoju, i prilepiće se k ženi svojoj, i biće dvoje jedno“ (1. Mojsijeva 2,24), proglasio je zakon o braku za svu Adamovu decu do kraja vremena. To što je sam večni Otac proglasio dobrim, bilo je zakon koji je trebalo da ljudima donese najuzvišeniji blagoslov i omogući najviši razvitak.“⁹⁶

Čovjekova seksualnost

Stvaranje po Božjem obličju obuhvata koncept da smo stvoreni kao muško i žensko. Na taj način Biblija pokazuje da je naša seksualnost dio naše ljudske egzistencije i kao takva predstavlja izraz našeg bića.⁹⁷ Ne postoji apstraktan termin za seksualnost u Bibliji jer je seksualnost integralni dio ličnosti i ličnog odnosa i ne može biti razdvojena od čovjeka. Čovjek (muškarac) kao seksualno biće se okreće biću koje mu je komplementarno (ženi).⁹⁸ Na taj način, omogućava se holistički i intimni susret između supružnika. Ovaj susret ne može da se ograniči samo na fizičko zadovoljenje seksualnih potreba. Jedan supružnik treba da posmatra drugog supružnika kao cjelovito biće sa mentalnim i emocionalnim potrebama, jer intimni susret pogađa čovjeka u svoj njegovoj cjelini.⁹⁹ U seksualnom činu, muškarac i žena postaju jedno tijelo. Zato Pavle naglašava da onaj ko se sjedini s bludnicom sa njom postaje jedno tijelo (1. Korinćanima 6,16).

⁹⁶ Elen G. Vajt, *Misli s gore blagoslova* (Beograd: Preporod, 1983), str. 84.

⁹⁷ R. K. Bower and G. L. Knapp, "Marriage, Marry," in *The International Standard Bible Encyclopedia*, ed. Geoffrey W. Bromiley (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1986), 3:265.

⁹⁸ Mueller, Souza, 28.29.

⁹⁹ Ibid, 103.

Seksualne razlike između muškarca i žene su temeljne u smislu označavanja šta to znači biti ljudsko biće. Biti ljudsko biće znači živjeti kao seksualna osoba. Zato, Karl Bart ističe da mi ne možemo reći čovjek a ne reći muškarac ili žena. Čovjek postoji u toj diferencijaciji, u tom dualizmu,¹⁰⁰ i kompletan je isključivo u svojoj komplementarnosti sa drugim bićem koje je kao on sam.¹⁰¹ Bart naglašava da je pojam zajedništva muškarca i žene u 1. Mojsijevoj 1. poglavlju, u odnosu Ja-Ti, u stvari suština oblića Božjeg. Ni nebo ni zemlja, voda ni kopno, niti živa bića i biljke ne predstavljaju ono Ti kojem Bog može da se stavi nasuprot kao Ja, kaže Bart, i oni ne mogu da stoje sa Bogom u odnosu Ja-Ti. Prema izvještaju o stvaranju, čovjek kao takav stoji u takvom odnosu od početka. Muško i žensko kao tumačenje izvještaja o stvaranju čovjeka su prvi i jedini koji su stvoreni u istinskoj konfrontaciji sa Bogom i kao istinski ekvivalent drugim ljudima i oni su jedini stvoreni po obliću Božjem.¹⁰²

Činjenica da za čovjeka nije pronađen seksualni partner među životinjama ukazuje, između ostalog, da u skladu sa božanskim dizajnom, ljudska seksualna aktivnost ne može da se obavlja sa životinjama kao seksualnim partnerima, već isključivo u okviru heteroseksualnog bračnog odnosa muškarca i žene, što predstavlja edemski model za sva vremena, čineći božanski primjer (paradigmu) za čovječanstvo od početka.¹⁰³

1. Mojsijeva ne samo da ukazuje na Božju namjeru za Ja-Ti odnosom između muškarca i žene koji su načinjeni po Božjem obliću, već takođe daje i sliku o tome šta je uključeno u taj holistički odnos. Zajedno, u tom intimnom zajedništvu i odnosu jednog sa drugim i sa Bogom, muško i žensko mogu da rađaju, da stvaraju novi život:

¹⁰⁰ Karl Barth, *Church Dogmatics* (Edinburgh: T&T Clark, 2009), 3:80.

¹⁰¹ Collins, Raymond F. "The Bible and Sexuality." *Biblical Theology Bulletin* 7 (1977), str. 153.

¹⁰² Karl Barth, *Church Dogmatics* (Edinburgh: T&T Clark, 1958), 3/1:184.

¹⁰³ Davidson, str. 21.

„rađajte se i množite se, i napunite zemlju,“ (1. Mojsijeva 1,28) oblikujući je i uzdižući je na viši nivo ljepote i korisnosti.¹⁰⁴ Muškarac i žena su zajedno trebali da budu ko-upravitelji Božjih djela stvaranja, da gospodare nad njima u ime Božje.¹⁰⁵

Ljudsko biće je seksualno biće i njegova seksualnost manifestuje se u svakom aspektu ljudskog postojanja. Holistički pogled na seksualnost znači da iskustvo postajanja jednim tijelom od strane muža i žene uključuje ne samo seksualni akt već cjelovitost i u fizičkom, društvenom, intelektualnom, emocionalnom i duhovnom području života, a to onda ukazuje da nije dovoljno tražiti samo fizičku kompatibilnost u braku već je jednako važna i harmonija između bračnih drugova i na području religijskog života.¹⁰⁶

S obzirom da se stvaranje Eve, u kontekstu 1. Mojsijeve 2. poglavlja, dogodilo u kontekstu Adamove usamljenosti, jasno je da je, s obzirom da je čovjek načinjen kao društveno biće, seksualnost data zbog društvenosti i zajedništva. Iako čovjek kao samac može da doživi socijalizaciju i zdrave odnose i zajedništvo između njega i drugih ljudi oba pola, Bog je u bračnoj zajednici obezbjedio sredstvo za potpuno ispunjenje potrebe za zajedništvom. Riječi „zato će...“ u 1. Moj. 2, 24 ukazuju da je odnos Adama i Eve u bračnoj zajednici Bog postavio kao model za sve buduće ljudske seksualne veze. Sjedinjenje u jedno tijelo kroz seksualnu vezu muškarca i žene pripada kontekstu bračnog zavjeta između heteroseksualnih partnera u monogamnoj vezi. Imajući u vidu da su Adam i Eva, jedno pred drugim bili goli i da ih nije bilo sramota, pokazano nam je da bračna zajednica jednog tijela uključuje najdublju vrstu intimnosti i potpune otvorenosti između bračnih drugova.

¹⁰⁴ Dan B. Allender, Tremper Longman III. *Intimate Allies: Rediscovering God's Design for Marriage and Becoming Soul Mates for Life* (Wheaton, Ill.: Tyndale, 1995), 80.

¹⁰⁵ Davidson, str. 41.

¹⁰⁶ Ibid, str. 39.

Sposobnost rađanja kao poseban blagoslov

Iz teksta 1. Mojsijeve 1,28 proizilazi da je jedna od primarnih namjena seksualnosti rađanje, kao što je rečeno: “rađajte se i množite se.” Međutim, ključno je zapaziti da ljudska sposobnost rađanja novog života nije manifestacija čovjekovog stvaranja po obličju Božjem. Ljudska sposobnost rađanja je odvojena od obličja Božjeg i pripada posebnoj vrsti blagoslova.¹⁰⁷ Rađanje je izgleda prikazano kao dio božanskog dizajna za ljudsku seksualnost i to kao posebno dodata vrsta blagoslova. Adamu i Evi je data radosna privilegija rađanja, kroz koju su do određene granice mogli da oponašaju stvaralačku djelatnost samog Boga i na određeni način mogli su nastaviti Njegov stvaralački rad. Ali ipak, seksualnost ne može da se potpuno podredi namjeri da se rađaju djeca jer seksualna različitost ima svoje značenje nezavisno od namjere da se obezbjedi rađanje djece. Istu tu sposobnost, sposobnost rađanja Bog je dao i pticama i vodenim stvorenjima tokom petog dana stvaranja (22), ali je isključivo čovjek načinjen po slici Božjoj. 1. Mojsijeva 1 naglašava da je seksualnost kod čovjeka stvorena od strane Boga posebno za zajednicu i odnos između muškarca i žene.¹⁰⁸

Čitajući 1. Mojsijevu 2. poglavlje zapažamo potpuno odsustvo bilo kakvog navoda o potrebi rađanja djece. Na taj način istaknut je značaj svrhe seksualnosti u cilju sjedinjavanja muškog i ženskog. To ne znači da je na taj način omalovažen ili odbačen značaj rađanja, već je stavljanjem tačke nakon sjedinjenja muškarca i žene dato posebno značenje i vrijednost, nezavisno od rađanja. Seksualna ljubav u modelu stvaranja vrijedna je i dovoljna sama za sebe.

¹⁰⁷ Gerhard Von Rad, *Genesis: A Commentary*. Translated by John H. Marks. Old Testament Library (Philadelphia: Westminster Press, 1961) str. 61.

¹⁰⁸ Davidson, 49.

Na kraju, izjava “i dobro bješe veoma” ukazuje da je sve što je bilo stvoreno, moralno i estetski, bilo lijepo i dobro, uključujući i ljudsku seksualnost koja predstavlja dio Božjeg stvaranja, odnosno dio krune stvaranja – stvaranja čovjeka. Seks je dobar i lijep. On nije greška, nije prljav, grešan i sraman kao što je često posmatran u istoriji hrišćanstva i paganske misli. Ljudska seksualnost je od Boga data i dio je savršeno osmišljenog dizajna prilikom stvaranja, predstavljajući jedan od temelja ljudskog postojanja.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Davidson, 50.

GLAVA V

ANALIZA TEKSTOVA MATEJA 22, 23-32, MARKA 12, 18-27 I LUKE 20, 27-38

Počevši od teksta Marka 11:27, Isus se nalazi u konfliktu sa ljudima koji imaju problem sa Njegovim trijumfalnim ulaskom u Jerusalem i Njegovom tvrdnjom da ima vlast nad hramom (Marko 11:1–26). Nadalje, Isus je u situaciji da mora da se brani od sveštenika, književnika i Fariseja, nakon čega dolaze na red i Sadukeji da bi se potom ponovo vratili Fariseji.

Izvještaj o razgovoru Sadukeja i Isusa na temu leviratskog braka i vaskrsenja zapisan je u sva tri Sinoptička Jevanđelja, s tim da su izvještaji Mateja i Marka veoma slični dok izvještaj Lukinog Jevanđelja sadrži dodatne informacije koje omogućavaju dublji uvid i bolje razumijevanje onoga što je Isus odgovorio na njihovo pitanje: “O vaskrsenju dakle (kad ustanu), koga će od njih (sedmorice) biti žena?” Matej 22, 23-32 kaže:

23. Taj dan pristupiše k njemu sadukeji koji govore da nema vaskrsenija, i upitaše ga 24. Govoreći: učitelju! Mojsije reče: ako ko umre bez djece, da uzme brat njegov ženu njegovu i da podigne sjeme bratu svojemu. 25. U nas bješe sedam braće; i prvi oženivši se umrije, i ne imavši poroda ostavi ženu svoju bratu svojemu. 26. A tako i drugi, i treći, tja do sedmoga. 27. A poslije sviju umrije i žena. 28. vaskrseniju dakle koga će od sedmorice biti žena? jer je za svima bila. 29. A Isus odgovarajući reče im: varate se, ne znajući pisma ni sile Božije. 30. Jer o vaskrseniju niti će se ženiti ni udavati; nego su kao anđeli Božiji na nebu. 31. A za vaskrsenije mrtvih nijeste li čitali što vam je rekao Bog govoreći: 32. Ja sam Bog Avraamov, i Bog Isakov, i Bog Jakovljev? Nije Bog Bog mrtvih, nego živih.

Marko 12, 18-27 izvještava o tome na sledeći način:

18. I dođoše k njemu sadukeji koji kažu da nema vaskrsenija, i zapitaše ga govoreći: 19. Učitelju! Mojsije nam napisa: ako kome brat umre i ostavi ženu a djece ne ostavi, da brat njegov uzme ženu njegovu i da podigne sjeme bratu

svojemu. 20. Sedam braće bješe: i prvi uze ženu, i umrije bez poroda. 21. I drugi uze je, i umrije, i ni on ne ostavi poroda; tako i treći. 22. I uzeše je sedmorica, i ne ostaviše poroda. A poslije sviju umrije i žena. 23. O vaskrseniju dakle kad ustanu koga će od njih biti žena? jer je za sedmoricom bila. 24. I odgovarajući Isus reče im: zato li se vi varate što ne znate pisma ni sile Božije? 25. Jer kad iz mrtvih ustanu, niti će se ženiti ni udavati, nego su kao anđeli na nebesima. 26. A za mrtve da ustaju nijeste li čitali u knjigama Mojsijevijem kako mu reče Bog kod kupine govoreći: ja sam Bog Avraamov, i Bog Isakov, i Bog Jakovljev? 27. Nije Bog Bog mrtvih, nego Bog živih. Vi se dakle vrlo varate.

Lukino Jevanđelje 20, 27-38 daje najpotpuniji izvještaj o navedenom događaju:

27. A pristupiše neki od sadukeja koji kažu da nema vaskrsenija, i pitahu ga 28. Govoreći: učitelju! Mojsije nam napisa: ako kome umre brat koji ima ženu, i umre bez djece, da brat njegov uzme ženu, i da podigne sjeme bratu svojemu. 29. Bijaše sedam braće, i prvi uze ženu, i umrije bez djece; 30. I uze drugi ženu, i on umrije bez djece; 31. I treći je uze; a tako i svi sedam; i ne ostaviše djece, i pomriješe; 32. A poslije sviju umrije i žena. 33. O vaskrseniju dakle koga će od njih biti žena? jer je ona sedmoricom bila žena. 34. I odgovarajući Isus reče im: djeca ovoga svijeta žene se i udaju; 35. A koji se udostoje dobiti onaj svijet i vaskrsenije iz mrtvih niti će se ženiti ni udavati; 36. Jer više ne mogu umrijeti; jer su kao anđeli; i sinovi su Božiji kad su sinovi vaskrsenija. 37. A da mrtvi ustaju, i Mojsije pokaza kod kupine gdje naziva Gospoda Boga Avraamova i Boga Isakova i Boga Jakovljeva. 38. A Bog nije Bog mrtvih nego živih; jer su njemu svi živi.

Sva tri Sinoptička Jevanđelja izvještavaju da je neposredno prije Isusovog susreta sa Sadukejima i diskusije o vaskrsenju i braku nakon vaskrsenja, Isus bio suočen sa još jednom potencijalnom zamkom u razgovoru sa „vrebačima“ (ἐγκάθετος - špijunima) ¹¹⁰ kako kaže Luka, odnosno nekima od Fariseja i Irodovaca, ¹¹¹ kako kaže Marko, s ciljem da nađu opravdanje da bi ga optužili na bilo koji način. Nako što su se Fariseji i Irodovci povukli, ¹¹² Isusu su pristupili Sadukeji. Čitajući sva tri teksta Jevanđelja, neminovno se postavljaju sledeća pitanja na koja ćemo pokušati da damo odgovor u ovom poglavlju:

- a. Koja je bila svrha pitanja koje su postavili Sadukeji i šta su htjeli njime da postignu?
- b. Zašto su Sadukeji izabrali baš primjer sa sedmoricom braće da bi postavili pitanje o logičnosti vjerovanja u vaskrsenje?

¹¹⁰ Luka 20, 20.

¹¹¹ Marko 12, 13.

¹¹² Da bi se odmah nako što je posramio Sadukeje okupili u novom pokušaju da bi ga ponovo ispitivali (Matej 22, 34)

- c. Šta znači Isusov odgovor: varate se ne znajući pisma ni sile Božije? U kom smislu Sadukeji nisu razumjeli Pismo? Šta znači da ne razumiju silu Božju i kako su nerazumijevanje Pisma i sile Božije povezani?
- d. Ko su djeca ovoga svijeta koja se žene i udaju a ko su sinovi svjetla?
- e. Šta je značio Isusov odgovor u Luki 20, 34-36: „I odgovarajući Isus reče im: djeca ovoga svijeta žene se i udaju; A koji se udostojе dobiti onaj svijet i vaskrsenije iz mrtvih niti će se ženiti ni udavati; Jer više ne mogu umrijeti; jer su kao anđeli; i sinovi su Božji kad su sinovi vaskrsenija.“
- f. Zašto Isus povezuje brak i sinove ovoga svijeta i kakve veze ima brak sa ovim svijetom gdje se umire?
- g. Šta je Isus mislio pod time da se djeca ovoga svijeta žene i udaju a koji se udostojе onoga svijeta neće se ni ženiti ni udavati već su kao anđeli Božji?
- h. Šta u Isusovom odgovoru znači biti kao anđeli Božji?

Svrha pitanja koje su postavili Sadukeji

Sva tri izvještaja Jevanđelja svojim opisom Sadukeja kao onih koji ne vjeruju u vaskrsenje, ukazuju na pozadinu njihovog dolaska Isusu. Prema Djelima 23, 8, Sadukeji nisu vjerovali u vaskrsenje, anđele i duha. Imajući u vidu stalne pokušaje da se Isus uhvati u nečem što bi se moglo iskoristiti da Ga se optuži pred jevrejskim i rimskim vlastima, očigledno je da je i pitanje Sadukeja usmjereno ka određenoj vrsti Isusove diskreditacije. Čini se da je cilj bio se da izvrgne ruglu učenje o vaskrsenju u koje su vjerovali i Isus i Fariseji.¹¹³ Ukoliko bi Isus stao na stranu Sadukeja protiv Fariseja po pitanju vaskrsenja, izgubio bi obraz, oni bi bili opravdani a njihova pozicija u narodu koji je više volio Fariseje bila bi ojačana.¹¹⁴ Vjerovatno zbog vjerovanja Sadukeja, Isus nije mogao na njihovo pitanje odgovoriti proročkim tekstovima Staroga zavjeta (kao što je Isaija 26,19 ili Danilo 12, 1-2,13). Morao je odgovoriti iz Petoknjižja i to je i uradio.

Pitanje Sadukeja zasnivalo se na zamišljenoj situaciji koja se bazirala na pravilu leviratskog braka u Petoknjižju (5. Mojsijeva 25,5 i 1. Moj. 38,3). Pravilo

¹¹³ Cranfield, 374.

¹¹⁴ Hagner, 640.

leviratskog braka zahtijevalo je od brata preminulog čovjeka, ukoliko su živjeli zajedno, a preminuli nije ostavio nasljednika, da uzme ženu preminulog brata za svoju ženu da se ne bi udala za drugoga i da imovina ne bi otišla u tuđe ruke, i da prvoga sina kojeg mu rodi nazove imenom preminuloga brata, da ne pogine ime njegovo u Izrailju. U slučaju da brat ne bi htio uzeti snahe svoje za ženu, ona je imala pravo da dođe na vrata pred starješine i prijavi djevera koji nije spreman da obavi svoju dužnost prema preminulom bratu. Onda bi ga starješine pozvale i razgovarale sa njim. Ukoliko on ostane pri odluci da ne želi snahu uzeti za ženu, ona je imala pravo da mu pred starješinama izuje obuću i pljune mu u lice jer ne želi da zida kuću brata svojega. Njegov dom na dalje bi se zvao dom bosoga.

Svrha leviratskog braka bila je da se omogući nastavljjanje loze preminulog čovjeka, da mu se na neki način, u izvjesnom smislu pruži mogućnost „života poslije smrti,“ i naravno, da se onemogući rasparčavanje zajedničke imovine time što bi se udovica udala za nekoga van porodice. Takođe, ono što je vidljivo u ovom pravilu jeste duboko patrijarhalno shvatanje braka, u kojem je žena „uzeta od strane čovjeka i suštinski je važna za njegovu potrebu da ostavi potomstvo.¹¹⁵ Isus je doveden u situaciju da se susretne sa dva izbora. Prvi je da li će, po njihovom mišljenju, poštovati Mojsija kroz poštovanje pravila leviratskog braka koji je sastavni dio svetog teksta; drugi je da izabere jedan od dva međusobno suprotstavljena pojma života poslije smrti, od kojih je jedan nastavljjanje života kroz potomstvo, što garantuje pravilo leviratskog braka, a drugi je vaskrsenje.

Očigledno je da su Sadukeji sa svoje tačke gledišta smatrali da Petoknjižje isključuje vjerovanje u život poslije smrti, odnosno u mogućnost vaskrsenja. Čini se da je čitava ova scena bila osmišljena da pokrene i pitanje vjernosti Pismu kao i

¹¹⁵ Green, 719.

pitanje autoriteta da se Pismo vjerno tumači. Sadukeji Isusa nazivaju učiteljem a onda pred njega iznose pitanje tumačenja pravila leviratskog braka koje je ustanovio Mojsije. U suštini, Isusu je upućen sledeći Izazov: da li slijediš Mojsija? Međutim, oni nisu jedini koji citiraju Mojsija. To sada čini i Isus. Na neki način, on skreće pažnju sa pitanja poslušnosti Mojsiju na pitanje razumijevanja Mojsija. Ko Mojsija ispravno tumači?¹¹⁶

Izbor primjera sa sedmoricom braće

Primjer koji su Sadukeji iznijeli pažljivo je osmišljen jer u njemu nijedan brat nije ostavio nasljednika, što znači da ni jedan od njih nije imao prednost nad ostalom braćom, jer da jeste, imao bi pravo na ženu. Bilo je za očekivati da Isus neće odgovoriti da će svih sedmoro braće biti njeni muževi podjednako nakon vaskrsenja, tako da su nastupili samouvjereno, očekujući da će učenje o vaskrsenju glatko biti odbijeno kao nelogično.¹¹⁷

Brojka od sedmoro braće mogla je biti i drugačija jer bi potpuno isto djelovalo i da se radilo samo o dvojici, ali izbor sedmorice braće u ovoj priči pokazuje dosta sličnosti sa pričom o Sari u knjizi o Tobiji koja se udala za sedmoricu muževa a razlika između ove dvije priče je u tome što u Tobiji nije došlo do konzumacije braka jer je svaki od muževa ubijen prve bračne noći od strane demona Asmodeusa,¹¹⁸ prije nego što je bio sa svojom ženom, tako da nije bilo prilike za začecje nasljednika. Primjer koji su naveli Sadukeji vjerovatno je legendarnog karaktera, a ako je zaista utemeljen na stvanosti radije nego na razradi Tobijine priči, onda je moguće da je bar na neki način pod njenim uticajem.¹¹⁹ Iako to nije spomenuto u Tobiji, može se smatrati, slijedeći pravilo leviratskog braka, da su bar neki od sedmorice njenih

¹¹⁶ Ibid, 717.

¹¹⁷ Stein, 500.

¹¹⁸ The Book of Tobit. Dostupno na: <https://bible.usccb.org/bible/tobit/0>

¹¹⁹ Hagner, 640.

muževa takođe bili braća. Sa druge strane, Bovon ukazuje da postoji vjerovatnoća da je primjer sa sedmoricom braće izabran u vrijeme kada se proslavljalo sjećanje na sedmoricu braće iz Makabejskog perioda. Zapažena je sličnost između ovog izvještaja i 4. Makabejcima koja uzdiže hrabrost sedmorice braće i njihove majke.¹²⁰

Varate se, ne znajući Pisma ni sile Božje

Isusov odgovor započeo je na za njih neočekivan način. Umjesto da se bavi primjerom koji su mu Sadukeji naveli, Isus „zaboravlja“ ženu i sedmoro braće i odmah prelazi na suštinu problema a to je razumijevanje Pisma u kontekstu priče o vaskrsenju u koje Sadukeji ne vjeruju. Matej i Marko izvještavaju da ih je Isus odmah ukorio tvrdnjom da se varaju jer ne znaju ni Pisma ni sile Božije. Šta je pod tim podrazumijevao?

U Marku 12, 10, Isus u svom odgovoru glavarima sveštaničkim i književnicima koristi riječ Pismo u jednini, da označi određeni biblijski tekst, međutim u 12, 24, Isus ovu riječ koristi u svom odgovoru Sadukejima u množini (τὰς γραφάς), što u stvari označava Pismo u cjelini. Ako se ispravno shvati, svo Pismo Staroga zavjeta, po Isusovim riječima, svjedoči o vaskrsenju.¹²¹ Sa druge strane, Sadukeji su vjerovali da se ljudskom silom, putem braka čija je uloga da ostavi potomke kroz koje će čovjek nastaviti svoje postojanje, obezbjeđuje mogućnost trajanja, uprkos smrti. Matej u svojoj formulaciji sadukejskog pitanja koristi riječ „podigne“ (ἀνίστημι) koja ukazuje i na ustajanje iz groba – na vaskrsenje (ἀνάστασις),¹²² nagovještavajući na taj način da postoji sukob između dvije

¹²⁰ Komentar na Luka 20, 29-33, François Bovon, Luke 3: A Commentary on the Gospel of Luke 19:28–24:53, ed. Helmut Koester, trans. James Crouch, Hermeneia—A Critical and Historical Commentary on the Bible (Minneapolis, MN: Fortress Press, 2012). Exported from Logos Bible Software, 12:48 PM July 2, 2021.

¹²¹ Cranfield, 374.

¹²² Patte, 312.

konceptije trajanja, odnosno podizanja, vaskrsenja umrlog: kroz potomke i putem doslovnog vaskrsenja. Svojim odgovorom, Isus jasno ističe da je sila Božja, koja je sve stvorila pa i koja stoji u pozadini rađanja i podizanja djece, ta koja je u stanju i da podigne čovjeka iz mrtvih.

Teško je pronaći direktan tekst o vaskrsenju u Petoknjižju. Vjerovatno se niko od nas ne bi sjetio upravo onog teksta koji je Isus iskoristio da bi potvrdio vjerovanje u vaskrsenje: teksta 2. Mojsijeve 3. poglavlja, kada se Bog predstavlja kao Bog Avramov, Isakov i Jakovljev. Upotrebom ovoga teksta, Isus je ukazao na taj način da on nije Bog mrtvih već živih. Već i sam pomen Avrama upućuje nas na njegovo čuveno iskustvo poznog rađanja Isaka kao djeteta obećanja, u godinama kada čovjek nije sposoban za rađanje, čime nam se uvjerljivo pokazuje da je Avramu upravo sila Božja omogućila da dobije potomke. Isusov odgovor ukazuje da nije dovoljna samo moć začeca i rađanja u čovjeku. Već sama genealogija koja otvara Matejevo Jevanđelje ukazuje da nije samo ljudska moć rađanja ta koja je obezbjedila Avramu potomke. Sila Božja je na djelu s ciljem da se obezbjedi nasljeđivanje umrloga kao i vaskrsenje iz mrtvih. Ona je bila djelotvorna u prošlosti i djelotvorna je i danas.¹²³

Kao što smo vidjeli u trećem poglavlju, mnogi savremeni tumači smatraju da su Avram, Isak i Jakov, s obzirom da su spomenuti kao živi, ili nastavili da duhovno žive u zagrobnom životu uprkos tjelesnoj smrti, ili im je Bog u jednom trenutku podario vaskrsenje.

Kako da razumijemo Isusov odgovor da su Avram, Isak i Jakov živi? Da li Isus ovdje govori o besmrtnoj duši kada kaže da Bog nije Bog mrtvih već živih ili možda govori o vaskrsenju duše neposredno nakon smrti koje sada obitavaju u nekom međustanju do vaskrsenja?

¹²³ Ibid, 312. 313.

Bog nije Bog mrtvih nego živih, jer su Njemu svi živi

Predmet razgovora Isusa i Sadukeja bilo je vaskrsenje iz mrtvih. Dok Sadukeji nisu vjerovali u vaskrsenje, očigledno nisu vjerovali ni u besmrtnost duše¹²⁴ koja ovdje nije predmet razgovora.¹²⁵ Jevanđelisti jasno kažu da su Sadukeji tu jer ne vjeruju u vaskrsenje, a Isus na njihovo pitanje nedvosmisleno odgovara da je vaskrsenje realnost i da su sinovi Božiji oni koji su sinovi vaskrsenja a ne oni čija je duša negdje živa u nekoj vrsti međustanja. Predmet ove diskusije je vaskrsenje a ne nešto drugo, tako da sve ostalo treba ostaviti po strani.

Ukoliko se osvrnemo na širi kontekst Novog Zavjeta u vezi sa temom vaskrsenja, vidjećemo da Isus sebe ističe kao garanta vaskrsenja (Jovan 6,40; 11,25-26). On upoređuje smrt sa snom iz kojega postoji buđenje (Jovan 11, 11-13). Sam je više puta vaskrsao umrle ljude tokom svoje troipogodišnje službe na Zemlji (Marko 5:22–24, 35–42; Luka 7:11–17; Jovan 11:1–44). Predvidio je sopstvenu smrt i vaskrsenje (Marko 8,31; 10,31) i ustao je iz groba (Matej 28,6, Luka 24,1-47). Pavle ističe da pošto je Isus ustao iz groba, i drugi ljudi će ustati iz groba (1 Kor. 15:20–22). Novi Zavjet govori o dva vaskrsenja i oba su u budućnosti. Prilikom Hristovog drugog dolaska, vjerni će biti vaskrsnuti iz mrtvih (1. Solunjanima 4,13-18). Nevjerni će biti vaskrsnuti nakon hiljadugodišnjice provedene na nebu, nakon Hristovog povratka i vaskrsenja vjernih (Otkrivenje 20:4–6,12–15). Cilj njihovog vaskrsenja je da prime konačan sud.

Iz navedenih tekstova Novog zavjeta jasno proizilazi da vaskrsenje nije moglo da se dogodi prije Hristovog drugog dolaska, pa prema tome na osnovu vaskrsenja

¹²⁴ S. Taylor, „Sadducees,” in *Evangelical Dictionary of Theology*, ed. Walter A. Elwell (Grand Rapids, MI: Baker, 1984), 966.

¹²⁵ Ekkehardt Mueller, *He is not God of the Dead, but of the living. How should we Understand Jesus Saying?* Dostupno na: <https://adventistbiblicalresearch.org/wp-content/uploads/2020/12/Reflections-72-October-December-2020-TF-1.pdf>

Avram, Isak i Jakov nisu mogli biti živi u trenutku kada je Bog sebe pred Mojsijem nazvao Bogom Avrama, Isaka i Jakova. Isusovo citiranje Božjih riječi u kojima Sebe naziva Bogom Avrama, Isaka i Jakova pokazuje da je nezamislivo da bi Bog dao patrijarsima neke djelimične znakove izbavljenja i ostavio da smrt ima posljednju riječ u njihovom životu. Ako je smrt patrijaraha poslednja riječ u njihovoj istoriji, onda je Bog prekršio svoj zavjet čiji je simbol „Bog Abrahamov, Isakov i Jakovljev. Njihovog konačnog izbavljenja od smrti onda neće biti. Ipak, Bog je vjeran i vaskrsnuće mrtve. Navodeći tekst 2. Mojsijeve 3, 6 Isus je pokazao kako je vjera u vaskrsenje čvrsto vezana za centralni koncept biblijskog otkrivenja i zavjeta, i kako spasenje koje je Bog obećao patrijarsima i njihovim potomcima, na osnovu zavjeta sadrži implicitno uvjerenje o vaskrsenju,¹²⁶ kao jedinom načinu za rješenje problema smrti. Čovjek je smrtnan kao posljedica pada u grijeh i može biti vraćen u život samo čudesnom Božjom stvaralačkom silom koja će se ogledati u vaskrsenju mrtvih o Drugom Hristovom dolasku.

Sinovi ovoga svijeta i sinovi svjetla

Lukino Jevanđelje jedino od tri Sinoptička Jevanđelja sadrži dio Isusovog odgovora Sadukejima u kojem Isus kaže da se djeca ovoga svijeta žene i udaju a koji se udostoje dobiti onaj svijet i vaskrsenje iz mrtvih, neće se ženiti ni udavati. U pogledu onih koji su označeni kao sinovi ovoga svijeta, Stein smatra da se radi o ljudima koji žive u ovome dobu. Odgovorom da se samo ljudi ovoga doba žene i udaju, Stein ukazuje da je Isus odmah pronašao slabost u načinu razmišljanja Sadukeja.¹²⁷ Moris ukazuje da se izraz „sinovi ovoga svijeta“ nalazi još samo u Luki

¹²⁶ William L. Lane, *The Gospel of Mark*, The New International Commentary on the New Testament (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1974), str. 443.

¹²⁷ Stein, str. 502.

16,8 gdje predstavlja kontrast u odnosu na one koji su „sinovi svjetla“, ali ovdje, u Luki 20,24, smatra Moris, on označava sve one koji žive u ovome svijetu,¹²⁸ što podrazumijeva i one koji su vjerni Bogu. Oni se žene i udaju, za razliku od sinova onoga svijeta. Postavlja se pitanje da li je ovakvo razmišljanje ispravno? Možemo li prihvatiti tumačenje da izraz „sinovi ovoga svijeta“ u Luki 16 predstavljaju ljude svjetovnog razmišljanja u kontrastu sa sinovima svjetla koji pripadaju Bogu a da u Luki 20 „sinovi ovoga svijeta“ jednostavno predstavljaju sve ljude koji žive na ovome svijetu, bez razlike u tome da li su svjetovni ili duhovni?

Grin ukazuje da fraza „sinovi ovoga svijeta“ stoji u jasnom kontrastu sa „sinovima Božjim“ i „sinovima vaskrsenja,“ ukazujući da Lukino jevanđelje često opisuje ljude, muškarce i žene, kao „sinove...“ nečije, ne u smislu doslovnog tjelesnog potomstva već kao način da označi njihov karakter, njihovo ponašanje, i njihovu prirodu. To je vrsta osobe koja je orijentisana ka „ovom dobu.“ U ranijim poglavljima Lukinog Jevanđelja „ovo doba“ i „ovaj rod“ označeni su kao pokvareni i nevjerni (7, 31; 9,41; 11, 29-32; 16, 8-9). Drugu grupu u jasnom kontrastu sa ovom čine oni koji su dostojni da dobiju onaj svijet i vaskrsenje iz mrtvih jer su izgradili odnos sa Bogom.¹²⁹ U Jevanđelju po Jovanu, Isus jasno ističe da su sinovi vidjela oni koji vjeruju vidjelo (Jovan 12,36), iz čega proizilazi da su sinovi ovoga svijeta oni koji ne vjeruju vidjelo. Adventistički biblijski komentar takođe ističe da su djeca ovoga svijeta oni koji žive za ovaj svijet za razliku od onih koji žive za onaj svijet.¹³⁰ Ne čini se da ima ikakvog opravdanja da frazu „sinovi ovoga svijeta“ u Luki 20 tumačimo na bilo koji drugi način osim u skladu sa Isusovom konstantnom upotrebom kao fraze kojom označava one koji žive za ovaj svijet i ne vjeruju Pismu, Bogu i Hristu. Sinovi

¹²⁸ Morris, str. 317.

¹²⁹ Green, 720.

¹³⁰ Nichol, 826.

vidjela, svjetla, onoga svijeta, vaskrsenja, su oni koji prihvataju Božju ponuđenu ruku milosti i vjerom čekaju izbavljenje koje će doći Hristovim drugim dolaskom.

Kako onda razumjeti Isusovu tvrdnju da se sinovi ovoga svijeta žene i udaju a koji se udostoje dobiti onaj svijet i vaskrsenje iz mrtvih neće se ženiti ni udavati? Kakve veze ima brak sa sinovima ovoga svijeta kao onima koji ne žive po vjeri nego po tijelu?

Djeca ovoga svijeta žene se i udaju

Naša analiza porijekla i svrhe braka u 4. poglavlju ovog rada jasno je pokazala da je brak Edemska institucija i dio Božjeg plana za ostvarenje i ispunjenje najdubljih čežnji čovjeka još prije pada u grijeh. Božja namjera sa čovjekom od početka bila je da u bračnoj zajednici sa osobom suprotnog pola, u ekskluzivnoj, monogamnoj zajednici pronađe svoju najveću radost i zadovoljstvo, odslikavajući jedinstvo ljubavi i zajednicu koja postoji u samom Bogu, među ličnostima Božanstva. Brak je i nakon pada u grijeh, iako u otežanim okolnostima, ostao Božji ideal za ostvarenje čovjekove sreće i potpune ispunjenosti i Isus se, kao što smo vidjeli, kada govori o braku, vraća na prvobitni izvještaj o stvaranju čovjeka i bračne zajednice kao uzor koji treba slijediti i danas, u ovom grešnom svijetu. Međutim, problem koji su imali Sadukeji, kao što smo vidjeli do sada, bio je u tome što su odbacivali vaskrsenje kao rješenje čovjekovog problema umiranja, smrtnosti, a rješenje za čovjekovu prolaznost tražili su u rađanju nasljednika. Brak i rađanje igraju vitalnu ulogu u zemaljskom životu u očuvanju ljudske rase.¹³¹ Čitav sukob između Isusa i Sadukeja bio je u stvari sukob između dvije koncepcije vaskrsenja: vaskrsenja kroz potomke, kroz podizanje

¹³¹ Walter A. Elwell, *Evangelical Commentary on the Bible*, vol. 3, Baker Reference Library (Grand Rapids, MI: Baker Book House, 1995). Exported from Logos Bible Software, 12:44 PM July 2, 2021.

sjemena onome ko je preminuo, i doslovnog vaskrsenja silom Božjom,¹³² na kraju istorije, završetkom plana spasenja. Imajući u vidu sve navedeno do sada, Isusov odgovor da se sinovi ovoga svijeta žene i udaju a oni koji se udostoje dobiti onaj svijet i vaskrsenje iz mrtvih niti će se ženiti ni udavati, nije imao za cilj da ukaže da nakon vaskrsenja neće biti braka i bračne zajednice, već da istakne da se problem trajanja nakon vaskrsenja više neće rješavati podizanjem sjemena, odnosno ostavljanjem nasljednika iza onoga ko je preminuo, ulaženjem u brak da bi se nastavila loza, kao što to rade svjetovni, ovozemaljski ljudi, već će sila Božja obezbjediti trajnost onih koji ustanu iz mrtvih. Brak, naročito ne višestruki brak uzrokovan smrću čovjeka, kao što je leviratski brak, neće više biti sredstvo obezbjeđivanja trajnosti čovjeka kroz njegovu lozu nasljednika. Bog će vaskrsenjem vratiti čovjeku trajnost, baš onako kako je trebalo da bude od početka, da nije bilo pada u grijeh. Smrt više neće razdvajati ljude i prekidati njihov život i neće biti potrebe da se potežu neka privremena rješenja za problem prolaznosti čovjeka.

Neće se ženiti ni udavati nego su kao anđeli Božji na nebu

Ovaj dio Isusovog odgovora Sadukejima, koji je zapisan u Mateju 22, 30, Marku 12, 25 i Luki 20, 35-36 pokazao se kao posebno podsticajan za teologe, inspirišući ih da zaključe da će novo doba biti radiklano drugačije od sadašnjeg i po tome što se nakon vaskrsenja neće ženiti ni udavati jer su jednaki anđelima. Jednakost sa anđelima u vezi sa izjavom da se neće ženiti ni udavati, naročito u kraćem obliku koji se nalazi u Markovom i Matejevom Jevanđelju, podstakla je teologe da zaključe na osnovu ovih tekstova, da se očigledno ni anđeli ne žene i ne udaju jer je neženjenje i neudavanje izjednačava sa stanjem anđela. Da li je Isusova namjera bila da svojim

¹³² Green, 719.

odgovorom ukaže da se vaskrsli neće ženiti ni udavati kao ni anđeli što se ne žene i ne udavaju, ili je jednakost sa anđelima u nečem sasvim drugom?

Lukino Jevanđelje, kao što smo vidjeli, daje dopunske informacije u odnosu na izvještaje Mateja i Marka. Matej 22, 30 kaže: „...o vaskrseniju niti će se ženiti ni udavati; nego su kao anđeli Božiji na nebu.“ Markov izvještaj u 12, 25 je sledeći: „Jer kad iz mrtvih ustanu, niti će se ženiti ni udavati, nego su kao anđeli na nebesima.“ Međutim, kada im dodamo izvještaj Luke 20, 35-36, stvari postaju jasnije:

„A koji se udostoje dobiti onaj svijet i vaskrsenije iz mrtvih niti će se ženiti ni udavati; Jer više ne mogu umrijeti; jer su kao anđeli; i sinovi su Božiji kad su sinovi vaskrsenija.“

Lukin izvještaj kao najobimniji, uz dodatne detalje koje ne nalazimo kod Marka i Mateja, izvještava da je Isus u stvari izjednačio vaskrsle vjerne i anđele, ne po tome što se ne žene i ne udaju već što vaskrsli više ne mogu umrijeti, i imaju besmrtnost kao i anđeli. Daglas Mangum ističe upravo to da Isusov odgovor nema nikakve veze sa brakom već sa vaskrsenjem iz mrtvih.¹³³ Kek naglašava da poenta Lukinog izvještaja jasno ukazuje da jednakost sa anđelima nije u tome što se vaskrsli neće ženiti ni udavati već u tome što više ne umiru.¹³⁴ Isti zaključak o jednakosti u besmrtnosti izvodi i Wilkin.¹³⁵

Dosadašnja analiza tekstova Sinoptičkih Jevanđelja na temu Sadukejskog pitanja u vezi braka nakon vaskrsenja, pokazala je da očigledno postoji dosta nerazumijevanja suštine Isusovog odgovora koji uopšte nije bio namijenjen objašnjavanju budućih uslova života u carstvu koje dolazi, već je imao za cilj da

¹³³ Douglas Mangum, ed., Lexham Context Commentary: New Testament, Lexham Context Commentary (Bellingham, WA: Lexham Press, 2020). Exported from Logos Bible Software, 12:42 PM July 2, 2021.

¹³⁴ Leander E. Keck, ed., New Interpreter's Bible, vol. I–XII (Nashville: Abingdon Press, 1994–2004). Exported from Logos Bible Software, 12:32 PM July 2, 2021.

¹³⁵ Robert N. Wilkin, ed., The Grace New Testament Commentary (Denton, TX: Grace Evangelical Society, 2010). Exported from Logos Bible Software, 12:49 PM July 2, 2021.

odgovori na pitanje svjetovno mislećih Sadukeja koji nisu vjerovali u vaskrsenje. Isus je ukazao da svjetovno misleći, ovozemaljski usmjereni, nevjerni ljudi, „sinovi ovoga svijeta“ razmišljaju o rješavanju problema smrti i prolaznosti tako što gledaju da iza sebe ostavi nasljednike, čime samo pokazuju da ne razumiju ni Pismo ni silu Božju. Plan spasenja koji je opisan u Pismu upravo ima za cilj da palom, grešnom, smrtnom i prolaznom čovjeku ponovo vrati trajnost i neprolaznost vječnog života. Sredstvo koje će Bog upotrebiti je upravo vaskrsenje iz mrtvih. Tu više neće biti mjesta za sredstva kao što je leviratski brak, odnosno višestruke ženidbe i udaje kojima u pokušaju da obezbjede preminulom trajnosti postojanja, pribjegavaju ograničeni svjetovni umovi koji ne vjeruju u Božja otkrivenja. Iako ljudi ne razmišljaju o tome, sila Božja prisutna je i u rađanju djece jer je Božji blagoslov da rađaju i množe se, izrečen nad prvim ljudskim bračnim parom, obezbjedio da i na taj način odražavaju obličje Božje koje im omogućava da stvaraju novi život. Prilikom vaskrsenja, ljudi će postati kao anđeli jer više neće umirati a informacije o tome kako će izgledati uslovi života u novom dobu koje dolazi nakon vaskrsenja, Isus je zadržao za sebe. Saznanje o tome rezervisano je isključivo za one koji će vidjeti život novoga doba.

GLAVA VI

ZAKLJUČAK

Kao što smo mogli da vidimo kroz istraživanje sprovedeno u ovom radu, Isusove riječi zapisane u sinoptičkim jevanđeljima (Mat 22:30; Marko 12:25; Luka 20:34-36), izgovorene kao odgovor na pitanje Sadukeja čija će nakon vaskrsenja biti žena koja se udavala za sedmoricu braće, podstakle su mnoge teologe, još od prvih vijekova poslije Hrista, da izvedu zaključke o značenju Njegovih riječi da se oni koji vaskrsnu neće ženiti ni udavati već će biti kao anđeli na nebu.

Sadukeji su bili jevrejska grupa u periodu Drugog Hrama o kojem je naše znanje veoma oskudno. Porijeklo imena Sadukeji ne može biti određeno sa potpunom sigurnošću jer postoji nekoliko mogućnosti a nijedna ne daje potpuno zadovoljavajući odgovor. Prva je da ova grupacija izvodi svoje ime iz riječi cedek (צדק), pravednost i cadik (צדיק), pravedni. Druga mogućnost je da je ime izvedeno iz imena Sadok. Treća ponuđena mogućnost je da su pod Hazmonejcima članovi Jevrejskog Sinedriona ponekad nazivani *σύνδικοι* (što znači fiskalni službenici), i da je ime Sadukeji izvedeno iz aramejske transliteracije ove riječi.

Prema Jevrejskoj Enciklopediji ime Sadukeji pripada stranci koja je zastupala poglede i prakse Zakona i interese Hrama i sveštenstva koji su bili u direktnoj suprotnosti sa onima koje su imali Fariseji. Ime Sadukej kao pridjev označava pristalice sinova Sadokovih, nasljednika Sadoka, prvosveštenika iz vremena Davida i Solomona, koji su formirali hramsku hijerarhiju sve do vremena Ben Siraha.

Sadukeji su uz Fariseje i Esene bili jedna od tri stranke ili sekte, kako ih naziva Josif Flavije, u Izraelu. Ime Sadukeji primjenjivano je vremenom na sve aristokratske krugove povezane bračnim i drugim vezama sa visokim sveštenstvom. Bili su svjetovnog uma, spremni na saradnju sa Rimljanima, čime su omogućavali očuvanje svojih privilegovanih pozicija a činili su i većinu članova Sinedriona i tradicionalno držali poziciju prvosveštenika. Ono što se zna o njima ukazuje da su bili spremni da prihvate helenizam u svojim životima, za razliku od Fariseja koji su mu se protivili. Nisu vjerovali u život poslije smrti a nestali su oko 70. godine nove ere, nakon razorenja drugog hrama. Prema riječima Flavija, vjerovali su da su neki postupci, ali ne svi, djelo sudbine, a da se drugi nalaze u našoj moći, i da su povezani sa sudbinom ali ne i njome prouzrokovani; da svi naši postupci počivaju u našoj moći odlučivanja te da smo mi sami uzroci onoga što je dobro a ono što je zlo trpimo iz naše vlastite gluposti. Po njima, Bog se ne bavi onim što mi radimo ili ne radimo a što je zlo, već je izbor da li ćemo činiti dobro ili zlo u našim rukama, a svako može činiti kako mu se sviđa. Prema Hipolitu Rimskom, Sadukeji su odbacili vaskrsenje tijela i život duše nakon smrti a vaskrsenje se po njima ostvaruje isključivo time što zatvaramo svoje oči nakon što ostavimo svoju djecu na Zemlji jer čovjek koji želi da živi u skladu sa Zakonom treba da se ponaša moralno i ostavi djecu iza sebe na Zemlji.

S obzirom da su Isusova pojava, učenje, karakter, sila i uticaj na narod izazivali ljubomoru kod uticajnih ljudi u Izraelu među Sadukejima, Farisejima i sveštenicima, Isus je često bio izložen provjerama kao i pitanjima i zahtjevima koji su imali za cilj da ga navuku „na tanak led“ i dovedu u bezizlaznu situaciju koja će ga, kako god da odgovori ili šta god da uradi, dovesti do osude, odnosno eliminacije. Pitanje koje su postavili Sadukeji u vezi sa leviratskim brakom, imalo je upravo za cilj da Isusa dovede u situaciju da izgubi ugled i povjerenje naroda i došlo je kao jedno od

više njih u seriji u kojoj su se kao kušači pojavljivali Fariseji, Sadukeji, sveštenici i od njih poslati špijuni. Bilo je pažljivo osmišljeno i tako sročeno da se Isus, kako god da odgovori, pokaže kao neko ko ne poštuje Mojsijev Zakon i autoritet. Prema mišljenju Sadukeja, Petoknjižje nigdje nije govorilo o vaskrsenju kakvim ga je Isus propovijedao već o vaskrsenju kroz potomstvo koje nastavlja lozu umrloga. U svom odgovoru Isus je potpuno ignorisao primjer koji su Sadukeji osmislili da ga dovedu u bezizlaznu situaciju a izbor teksta kojim je dokazao vaskrsenje upravo iz Petoknjižja koje je nosilo Mojsijev autoritet, bio je i ostao potpuno neočekivan čak i za nas danas, ali pritom i veoma inspirativan.

Od prvih vijekova hrišćanstva crkveni oci pokušavali su da istumače ono što je Isus odgovorio i generalno gledano, tumačenja idu u istom ili sličnom smjeru: brak i intimni odnosi koje je Bog dao čovjeku prilikom stvaranja, privremenog su karaktera. Brak je u suštini imao ulogu da omogući trajanje čovjeka na Zemlji, uprkos smrtnosti i prolaznosti, tako što će obezbjediti rađanje nasljednika kroz koje čovjek nastavlja da živi i nakon smrti. Brak se često povezuje sa tjelesnošću i požudom a u životu koji će doći sa novim dobom tjelesnosti i požude neće biti. Ljudi će biti sveti i jednaki sa anđelima. Tu neće biti mjesta za tjelesna uživanja. Fraza „sinovi ovoga svijeta“ tumači se kao oznaka za ljude koji žive na grešnoj Zemlji i stoji u kontrastu sa „sinovima Božjim“ i „sinovima vaskrsenja“ koji predstavljaju one koji će naslijediti život budućeg vijeka. Podstiče se djevičanstvo muškaraca i žena kao sveto i uzdiže iznad bračne zajednice kao tjelesne zajednice a u ponašanju ljudi u ovozemaljskom životu traže se takođe dokazi da se bez seksualnosti može živjeti jer to i ovozemaljski životi ljudi pa i život životinja ponekad pokazuju. Bračnu zajednicu muškarca i žene zamijeniće na nebu bračna zajednica sa Bogom i ona će na mnogo dublji način ispuniti i zadovoljiti najdublje čežnje i potrebe ljudske duše.

Žan Calvin i Erazmo Rotterdamski takođe smatraju da Isusov odgovor svjedoči o nepotrebnosti braka i potrebe za rađanjem u novom životu nakon vaskrsenja. Čovjek će biti oslobođen slabosti sadašnjeg života a sreća je rezervisana za one koji će biti dostojni doba u kojem neće biti smrti.

Savremeni neadventistički tumači nastavljaju tradiciju tumačenja Isusovih riječi tako što smatraju da se iz teksta jasno može zaključiti da je Isus istakao da će novo doba predstavljati radikalni raskid sa sadašnjim svijetom i načinom života. Brak je institucija čije je uspostavljanje imalo za cilj očuvanje ljudske rase kroz rađanje a novo doba neće poznavati problem smrti, tako da će potreba za brakom i rađanjem nestati. Neki od njih zaključuju da ne možemo znati ništa više od toga jer Isusov odgovor ne daje nikakve dodatne informacije osim da u životu nakon vaskrsenja braka neće biti niti rađanja. Avram, Isak i Jakov su ili živi u zagrobnom životu ili su dobili u nekom trenutku vaskrsenje što bi bilo dokaz da je vjerovanje u vaskrsenje istinito, a kao još jedna potvrda istinitosti vjerovanja u vaskrsenje u nekim razmišljanjima, ističe se i priča o bogatašu i ubogom Lazaru, iz koje se vidi da je Avram živ jer u svoje naručje izvan ovoga svijeta prima umrlog Lazara.

Kada govorimo o adventističkim tumačenjima ovoga teksta, obično se najvažnijim i najuticajnijim smatra ono što je o tekstu rekla Elen Vajt. Po njenom mišljenju Isusove riječi su isuviše jasne da bi se pogrešno shvatile. Braka nakon vaskrsenja neće biti a sve što se tiče ostalih uslova života nakon vaskrsenja predstavlja potpunu nepoznanicu i time se ne treba baviti jer Bog nam o tome ništa nije otkrio. Govoriti da će tada biti rađanja djece nije istina za sadašnje vrijeme i ćutanje o tome dovoljno govori. Adventistički biblijski komentar u svom tumačenju oslanja se na stav Elen Vajt, s tim da se jasno ističe da sinovi ovoga svijeta ne predstavljaju sve ljude koji žive u grešnom svijetu već one koji žive za ovaj svijet i razmišljaju u skladu

sa prolaznim svijetom, što je u potpunom skladu sa Isusovom upotrebom ovog termina u drugim situacijama. Kod nekih adventističkih tumača, kao što je Rene Gering, zapažena je tendencija da se brak predstavi kao sredstvo zaštite od sotonine pobune, a stvaranje žene imalo je za cilj da pomogne muškarcu da dostigne obličje Božije. Tvrdnjom da braka neće biti jer više ne mogu umrijeti, smatra Gering, Isus je povezao kraj braka sa završetkom sotonine pobune kroz drugu smrt. Brak je ograničen na istoriju grešne zemlje a na onome svijetu bićemo u braku sa Hristom, jer je brak predstava Hristove vječne vjernosti zavjetu.

Međutim, Biblija svjedoči o braku kao o Bogom danom sredstvu čija je svrha da ispuni najdublje potrebe čovjeka za intimnošću sa bračnim drugom koji je iste prirode kao i on, samo komplementaran njemu. Biblijski gledano, brak ima dvostruku svrhu: pored ispunjenja bračne zajednice, tu je i ispunjenje božanskog naloga da se rađa i množi i napuni Zemlju. Treba da zapazimo da brak ima određenu dozu značenja i u rađanju potomaka, a to je moguće upravo zato što je bračna zajednica idealno okruženje i kontekst za rađanje i vaspitanje djece. Međutim, brak ne zavisi od rađanja. On ima nezavisnu vrijednost sam po sebi, jer predstavlja ostvarenje zajedništva između muškarca i žene, imajući u vidu da je Božji plan da muškarac i žena postanu „jedno tijelo.“ Brak nije podređen rađanju djece i stvaranju porodice. Porodica i djeca su proizvod bračne zajednice. Iz tog razloga, brak je potpuna zajednica bez obzira da li ima ili nema rađanja. Prva dužnost bračnih drugova nije vaspitanje djece već uživanje u međusobnom zajedništvu. Ukoliko takvo zajedništvo zaista postoji i zasnovano je na biblijskim temeljima, u takvoj atmosferi i okruženju djeca će na najbolji način biti podizana i vaspitavana. Nalog da se rađaju i množe i napune Zemlju, predstavlja posebnu privilegiju i blagoslov bračnog para koji je u međusobnoj ljubavi u stanju da prenese Bogom dani život novom stvorenju.

Čovjekova seksualnost dio je ljudske egzistencije i izraz je čovjekovog bića. Predstavlja integralni dio ličnosti i ličnog odnosa i ne može se razdvojiti od čovjeka. Data je kao sredstvo za ostvarenje holističkog i intimnog susreta između supružnika, da bi dvoje postalo jedno tijelo. S obzirom da se stvaranje Eve, u kontekstu 1. Mojsijeve 2. poglavlja, dogodilo u kontekstu Adamove usamljenosti, jasno je da je, s obzirom da je čovjek načinjen kao društveno biće, seksualnost data zbog društvenosti i zajedništva. Iako čovjek kao samac može da doživi socijalizaciju i zdrave odnose i zajedništvo između njega i drugih ljudi oba pola, Bog je u bračnoj zajednici obezbjedio sredstvo za potpuno ispunjenje potrebe za zajedništvom.

Već letimičan pregled teksta Jevanđelja o Isusovoj diskusiji sa Sadukejima u kontekstu Božjeg plana sa bračnom zajednicom za čovjeka koji je otkriven u 1. Mojsijevoj i potvrđen Isusovim riječima kada je govorio o potrebi očuvanja braka kao Božjeg ideala otkrivenog prilikom stvaranja i zapisanog u 1. Mojsijevoj 1 i 2, ukazuje da postoji potreba da se Isusov odgovor Sadukejima pažljivije istraži. Pitanja koja se nameću čitanjem teksta ukazuju:

1. Da je namjera Sadukeja bila da Isusa dovedu u sukob sa Mojsijevim Zakonom, da bi na taj način izgubio ugled u narodu.
2. Da je Isus potpuno ignorisao njihovo pitanje i odmah prešao na suštinu problema, a to je njihovo nevjerovanje u vaskrsenje silom Božjom i oslanjanje na rađanje djece kao sredstvo prevladavanja problema prolaznosti i smrti.
3. Isus im ukazao da ne poznaju Pismo ni silu Božju jer Božja stvaralačka sila uključena i u stvaranje čovjeka, i u rađanje djece i Bogu nije nikakav problem da vaskrsne mrtve i vrati ih u život.

4. Naglašeno im je da se samo ljudi koji žive za ovaj svijet i nemaju vjere u Boga, koje Isus opisuje frazom „sinovi ovoga svijeta,“ ženidbom i udajom u svrhu rađanja djece bore protiv prolaznosti a oni koji se udostoje onoga svijeta neće imati potrebu za takvim sredstvima jer su sinovi vaskrsenja i više neće vidjeti smrti.
5. Oni koji vaskrsnu biće kao anđeli Božji, ne po tome što se ne žene i ne udaju, već po tome što više ne mogu umrijeti.
6. Primjer Avrama, Isaka i Jakova Isus je izabrao da pokaže da se istina o vaskrsenju krije i tamo gdje je na prvi pogled ne bismo mogli vidjeti. Smrt nema posljednju riječ u životu onih koji vjeruju Bogu, a vaskrsenjem će im biti vraćeno ono što je izgubljeno padom u grijeh i pojavom smrti.

Na ovaj način tekst je potpunije sagledan, a odgovori dati u skladu sa činjenicama koje nam pruža i sam tekst i Biblija u cjelini.

BIBLIOGRAFIJA

Ancient Jewish History: Pharisees, Sadducees & Essenes. Dostupno na:
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/pharisees-sadducees-and-essenes>

Alexandria, Clement of. Stromateis 3.87.2–3.32, Arthur A. Just, ed., „Luke“, *Ancient Christian Commentary on Scripture*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2005. Exported from Logos Bible Software, 12:46 PM July 2, 2021.

Alexandria, Cyril of. Commentary on Luke, „Homily 136.31“, Arthur A. Just, ed., Luke, *Ancient Christian Commentary on Scripture*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2005. Exported from Logos Bible Software, 12:46 PM July 2, 2021.

Allender, Dan B. Tremper Longman III. *Intimate Allies: Rediscovering God's Design for Marriage and Becoming Soul Mates for Life*. Wheaton, Ill.: Tyndale, 1995.

Augustine. „Sermon 362.18“, Arthur A. Just, ed., Luke, *Ancient Christian Commentary on Scripture*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2005. Exported from Logos Bible Software, 12:46 PM July 2, 2021.

Barth, Karl. *Church Dogmatics*. Edinburgh: T&T Clark, 1958.

_____. *Church Dogmatics*. Edinburgh: T&T Clark, 2009.

Bovon, François. „Luke 3: A Commentary on the Gospel of Luke 19:28–24:53“, ed. Helmut Koester, trans. James Crouch, *Hermeneia—A Critical and Historical Commentary on the Bible*. Minneapolis, MN: Fortress Press, 2012. Exported from Logos Bible Software, 12:48 PM July 2, 2021.

Bower, R. K. i Knapp, G. L. “Marriage, Marry”. *The International Standard Bible Encyclopedia*, ed. Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1986.

Brown, Francis. Driver, S. R. i Briggs, Charles A. *The New Brown-Driver- Briggs Gesenius Hebrew and English Lexicon*. Peabody, MA: Hendrickson, 1979.

Cairus, Aecio E. “The Doctrine of Man”. *Handbook of Seventh-day Adventist Theology*, ed. Raoul Dederen. Hagerstown, MD: Review and Herald, 2000.

Calvin, John i Pringle, William. *Commentary on a Harmony of the Evangelists Matthew, Mark, and Luke*. Bellingham, WA: Logos Bible Software, 2010. Exported from Logos Bible Software, 12:49 PM July 2, 2021.

Carr, David M. *The Erotic Word, Sexuality, Spirituality, and the Bible*. New York: Oxford University Press, 2003.

- Chrysostom, St. John. Letter to a Young Widow. Dostupno na:
<https://www.newadvent.org/fathers/1904.htm>
- Collins. Raymond F. "The Bible and Sexuality." *Biblical Theology Bulletin* 7 (1977).
- Cornes, Andrew. *Divorce and Remarriage: Biblical Principles and Pastoral Practice* Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1993.
- Cranfield, C. E. B. *The Gospel according to Saint Mark. An introduction and commentary.* Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
- Cyprian. „The Dress of Virgins“, Arthur A. Just, ed., Luke, *Ancient Christian Commentary on Scripture*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2005. Exported from Logos Bible Software, 12:46 PM July 2, 2021.
- Davidson, Richard M. *Flame of Yahweh: Sexuality in the Old Testament*. Hendrickson Publishers, Inc., Peabody, Massachusetts, 2007.
- Elwell, Walter A. *Evangelical Commentary on the Bible*, vol. 3, Baker Reference Library. Grand Rapids, MI: Baker Book House, 1995. Exported from Logos Bible Software, 12:44 PM July 2, 2021.
- France, R. T. „Matthew“. *New Bible Commentary*. Downers Grove, IL: InterVarsity, 1994.
- Geddert, Timothy J. „Mark“, *Believers Church Bible Commentary*. HERALD PRESS Scottsdale, Pennsylvania: 2001.
- Gehring, Rene, „They Will Be Like Angels.“ Paradise Without Marriage? *Journal of the Adventist Theological Society*, 27/1-2 (2016). Dostupno na:
<https://digitalcommons.andrews.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1552&context=jats>
- Green, Joel B. „The Gospel of Luke“. *The New International Commentary on the New Testament*. Grand Rapids, MI: Erdmans, 1997.
- Guthrie, Donald. *New Testament Theology*. Downers Grove, IL: InterVarsity, 1981.
- Hagner, Donald A. *Word Biblical Commentary Matthew 14-28*, Vol 33b, Word Books, Publisher, Dallas, Texas, 1995, str. 640
- Hippolytus, *Refutation of All Heresies (Book IX)*. Dostupno na:
<https://www.newadvent.org/fathers/050109.htm>
- Jewish Encyclopedia, „Sadducees“. Dostupno na:
<https://www.jewishencyclopedia.com/articles/12989-sadducees>
- Josephus, Flavius. *Antiquities of the Jews*. Dostupno na:
<https://www.gutenberg.org/files/2848/2848-h/2848-h.htm>
- _____. *The Wars of the Jews or History of the Destruction of Jerusalem*.
Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/files/2850/2850-h/2850-h.htm>

- Keck, Leander E. ed., *New Interpreter's Bible*, vol. I–XII. Nashville: Abingdon Press, 1994–2004. Exported from Logos Bible Software, 12:32 PM July 2, 2021.
- Keil, C. F. i Delitzsch, F. „The Pentateuch“, *Commentary on the Old Testament*. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1986, 1:91
- Lane, William L. *The Gospel of Mark*, The New International Commentary on the New Testament Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1974.
- Lauterbach, Jacob Z. „A Significant Controversy Between the Sadducees and the Pharisees“, *Hebrew Union College Annual*, Vol. 4 (1927).
- Mangum, Douglas. ed., *Lexham Context Commentary: New Testament*. Bellingham, WA: Lexham Press, 2020. Exported from Logos Bible Software, 12:42 PM July 2, 2021.
- Martyr, Justin. *On the Resurrection*. Dostupno na: <https://www.newadvent.org/fathers/0131.htm>
- Morris Leon. „Luke: An Introduction and Commentary“, *Tyndale New Testament Commentaries*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1988.
- Mueller, Ekkehardt. „He is not God of the Dead, but of the living. How should we Understand Jesus Saying?“ Dostupno na: <https://adventistbiblicalresearch.org/wp-content/uploads/2020/12/Reflections-72-October-December-2020-TF-1.pdf>
- Mueller, Ekkehardt; Souza, Elias Brasil de. *Marriage biblical and theological aspects*. Silver Springs, MD: Review and Herald Publ, 2015.
- Nichol, Francis D. ed. „Mathew to John“. *The Seventh-Day Adventist Bible Commentary in Seven Volumes*, Vol. 5. (Washington DC: Review and Herald Publishing Association, 1976).
- Nolland, John. „Luke 18:35–24:53“, vol. 35C, *Word Biblical Commentary*. Dallas: Word, Incorporated, 1993.
- Ortlund, R. C. Jr. „Marriage.“ *New Dictionary of Biblical Theology*, eds. T. Desmond Alexander, Brian S. Rosner, D. A. Carson and Graeme Goldsworthy. Downers Grove, IL: InterVarsity, 2000.
- Patte, Daniel. „The Gospel According to Matthew“, *A Structural Commentary on Matthew's Faith*. Fortres Press: Philadelphia, 1987.
- Rad, Gerhard Von. *Genesis: A Commentary*. Translated by John H. Marks. Old Testament Library Philadelphia: Westminster Press, 1961.
- Ryken, Leland. Wilhoit, James C. i Longman III, Tremper. „Marriage,“ *Dictionary of Biblical Imagery*, Downers Grove IL: InterVarsity, 1998.
- Ryken, Philip Graham. „Luke 20:27–40“, Luke, ed. Richard D. Phillips, Philip Graham Ryken, and Daniel M. Doriani, vol. 1 & 2, *Reformed Expository Commentary*. Phillipsburg, NJ: P&R Publishing, 2009. Exported from Logos Bible Software, 12:43 PM July 2, 2021.

- Sanders, E. P. *The Historical Figure of Jesus*. London: Allen Lane, 1993.
- Sanders, E. P. *Judaism. Practice and belief 63 BCE - 66 CE* (London: SCM Press, 1992).
- Schurer, Emil. *The History of the Jewish People In The Age Of Jesus Christ (175 B.C.-A.D. 135)*, Vol. II. Edinburgh: T. & T. Clark LTD, 1979.
- Stein, Robert H., „Luke“, *The New American Commentary*, vol. 24. Nashville: Broadman & Holman Publishers, 1992.
- Syrian, Ephrem the. „Commentary on Tatian’s Diatessaron 16.22“. Arthur A. Just, ed., *Luke, Ancient Christian Commentary on Scripture* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2005). Exported from Logos Bible Software, 12:46 PM July 2, 2021.
- Taylor, S. „Sadducees“, *Evangelical Dictionary of Theology*, ed. Walter A. Elwell. Grand Rapids, MI: Baker, 1984.
- Tertulian, *On the Resurrection of the Flesh*. Dostupno na: <https://www.newadvent.org/fathers/0316.htm>
- Tertulian, *To His Wife*. Dostupno na: <https://www.newadvent.org/fathers/0404.htm>
- The Book of Tobit*. Dostupno na: <https://bible.usccb.org/bible/tobit/0>
- Vajt, Elen G. *Misli s gore blagoslova*. Beograd: Preporod, 1983.
- Vajt, Elen G. *Stvaranje, Patrijarsi i proroci*. Beograd: Preporod, 2001.
- Walvoord, John F. Zuck, Roy B. Dallas Theological Seminary, *The Bible Knowledge Commentary: An Exposition of the Scriptures*. Wheaton, IL: Victor Books, 1985. Exported from Logos Bible Software, 12:43 PM July 2, 2021.
- White, Ellen G. „Present truth“, *The Southern Watchman*. Dostupno na: <https://m.egwwritings.org/en/book/489.854#858>
- _____. *Selected Messages*, 3 vols. Washington, D.C.: Review and Herald, 1958, 1:161.162.
- Wiersbe, Warren W. *The Bible Exposition Commentary* (Wheaton, IL: Victor Books, 1996). Exported from Logos Bible Software, 12:43 PM July 2, 2021.
- Wilkin, Robert N. ed., *The Grace New Testament Commentary*. Denton, TX: Grace Evangelical Society, 2010. Exported from Logos Bible Software, 12:49 PM July 2, 2021.